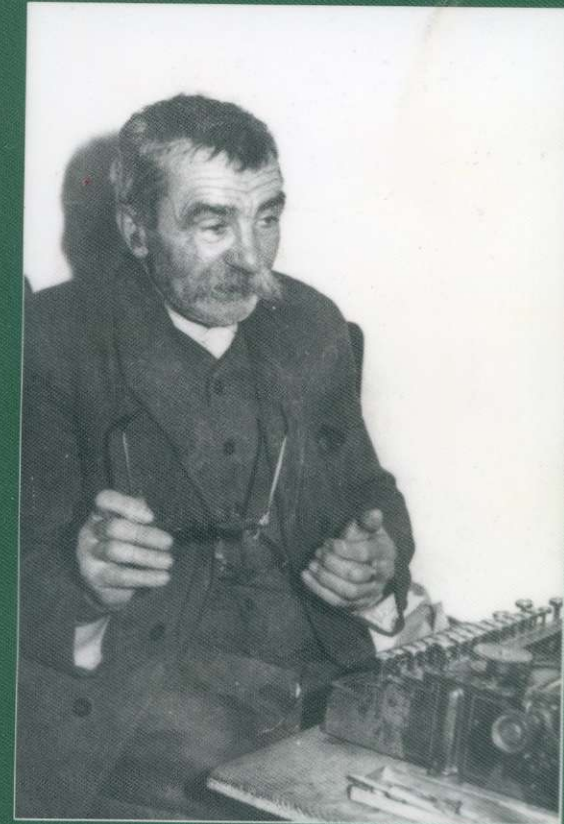


A SZENTESI MÚZEUM FÜZETEI

1. Katona Imre-Rózsa Gábor: Egy elfelejtett keramikus:
Jakó Géza, 1886-1943.
Szentese, 1988
2. A bolgárkertészkedés hagyományai Szentesen és
környékén.
Szentese, 2003
3. „Aki iszik belőle, váljon egészségére!” Butellakiállítás
és pálinkatörténeti konferencia.
Szentese, 2004
4. Papp Imre: Az emberi élet fordulóinak ünnepi szokásai
a szentesi reformátusok körében.
Szentese, 2008

A SZENTESI MÚZEUM FÜZETEI

4.



Papp Imre
AZ EMBERI ÉLET FORDULÓINAK ÜNNEPI SZOKÁSAI
A SZENTESI REFORMÁTUSOK KÖRÉBEN

SZENTES, 2008

ISBN 978-963-9804-17-3



9 789639 804173 >

A SZENTESI MÚZEUM FÜZETEI 4.

Papp Imre
Az emberi élet fordulóinak ünnepi szokásai
a szentesi reformátusok körében



VKSZ103969



SZENTES, 2008

A SZENTESI MÚZEUM FÜZETEI 4.

Papp Imre

Az emberi élet fordulóinak ünnepi szokásai
a szentesi reformátusok körében

Sajtó alá rendezte és a kiadványt szerkesztette:
MÓD LÁSZLÓ

Műszaki szerkesztés:
CSÚCS BÉLA

A borítón egy Papp Imréről készített fénykép reprodukciója látható
(Kosztá József Múzeum, Fotótár 7578)



ISSN 0239-0655
ISBN 978-963-9804-17-3

Szentes Város Önkormányzatának támogatásával kiadja a Kosztá József Múzeum, Szentes
Felelős kiadó: Dr. Béres Mária
Nyomdai munkák: Agapé, Ferences Nyomda és Könyvkiadó Kft. 6725, Szeged, Mátyás tér 26.
Felelős vezető: Balogh Éva
Készült 300 példányban, 5 ív terjedelemben

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	6
Keresztelés a jelen század fordulóján és ma a szentesi reformátusok körében	16
A konfirmáció módja Szentesen a huszadik század első évtizedétől napjainkig.....	21
A szentesi református családok lakodalmi szokásai egy fél évszázad tükrében	34
Utolsó földi utunk, végső határállomásunk.....	66
„Halotti Tor” tartása a szentesi Ref. és más vallásfelekezetű családok körében.....	74
Melléklet	79

Bevezető

Az 1980-as évek elején Juhász Antal szerkesztésében látott napvilágot „A parasztember élete Szentes tanyavilágában” című kötet, amely Papp Imre (1900-1973) néprajzi munkásságából ad némi ízelítőt.¹ Juhász Antal elsősorban a tágabb értelemben vett anyagi kultúra tárgyköréhez sorolható írásokból válogatott, bár saját bevallása szerint igyekezett felmutatni valamit az önkéntes néprajzi gyűjtő igen sokirányú tevékenységből is. Többnyire az 1960-as évek közepétől készített dolgozatokból szemlézett, amelyek megítélése szerint érettebbek a korábbiaknál. Egyedüli kivételt képez ez alól „A tanyai ember élete Szentes tanyavilágában” című, 1955-ben írt tanulmány egy fejezete, amelynek közlését a benne nyújtott jó szemű, tömör jellemzés indokolta.

Jelen válogatásunk egyetlen egy témára, mégpedig a református vallási életre összpontosít, amely mind a mai napig az egyik legkevésbé ismert és kutatott területe a népeletnek. A közlés létjogosultságát talán megkérdőjelezheti, hogy a dolgozatok egy része már korábban nap világot látott. Mindezek ellenére fontosnak és szükségszerűnek ítélem az írások egy csokorba gyűjtve történő megjelentetését, hiszen csak így nyerhetünk valamiféle átfogó képet Papp Imre munkásságának erről az oldaláról. Terjedelmi és más szempontok figyelembevételének tudható be, hogy a kötet csak az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó szokások leírását tartalmazza, a levéltári források megszólaltatásán és elemzésén alapuló dolgozatok közlése a jövőben egy újabb vállalkozás célja lehet.

¹ Papp Imre 1982.

A kiválasztott írások egy kivételtől eltekintve Gilicze László felsőpárti református lelkész felkérésének köszönhetően készültek, aki az 1950-es évek első felében hozzáfogott a szentesi református egyház 1920 és 1951 közötti krónikájának az összeállításához.² 1953-ban fordult Papp Imréhez azzal a kéréssel, hogy vállaljon szerepet e nagyszabású munkában, aki két esztendő (1953-1955) leforgása alatt a következő dolgozatokat készítette el: 1. Hogyan ünnepeltünk nagypénteken gyermekéveimben (1910-15). 2. A szentesi református családok lakodalmi szokásai egy fél évszázad tükrében. 3. A keresztelek módja a jelen század fordulóján és ma a szentesi református családok körében. 4. Hitélet a szentesi tanyavilágban (Hitélet Dónáton). 5. A konfirmáció módja Szentesen a jelen század első évtizedétől napjainkig. 6. Hogyan konfirmáltak a szentesi egyházközsegekben 1954-ben? 7. Utolsó földi utunk, végső határállomásunk. 8. A tanyai ember élete Szentes tanyavilágában. 9. Miért rövid egy hosszú júniusi nap a tanyai ember számára? 10. Önéletrajz.

Méltán fogalmazhatunk tehát úgy, hogy ez a momentum később sorsdöntőnek bizonyult, hiszen az írásaiban rejlő értékeket az első szárnypróbálgatásokat követően ekkor ismer-te fel környezete, amely további dolgozatok elkészítésére ösztönözte. Ő maga „néprajzi önéletrajzában” így vallott erről: „Az említett Krónika-részletek elkészülte után Gilicze László nagytiszteletű úr megállapította, hogy azok néhány kivételével nemcsak a Krónika részére mondhatók sikeres munkának, hanem a néprajz szempontjából is értékes alkotások. Ezek...után az elkészült munkát bemutatta előbb Dr.

² Ennek hátterében feltehetőleg az a helyben kibontakozó egyházkrónika írói gyakorlat állhat, amelyben több szentesi református lelkész is részt vett.

Páhi Ferenc vármegyei levéltáros úrnak, majd Filep Antal néprajzi gyűjtő munkásnak és Dr. Csalog Józsefnek, a szentesi múzeum igazgatójának, akik a Krónika-részletek átoltatása után javasolták azokkal az Országos Néprajzi Gyűjtőpályázaton való részvételt. Így történt meg, az ő közreműködésükkel és segítségükkel a néprajzi gyűjtőpályázaton a részvételem a Krónika következő részleteivel: A szentesi református családok lakodalmi szokásai egy fél évszázad tükrében, A tanyai ember élete Szentes tanyavilágában és az Önéletrajz, amelyekkel az egyik IV. díjat nyertem el. Így lettem néprajzi gyűjtővé Isten akaratából, anélkül, hogy én azt kerestem, vagy akartam volna, vagy bárki is biztatott volna, vagy bárki is biztatott volna reá – de most már szívvel-lélekkel, teljes igyekezetemmel (...) ebben kívánok munkálkodni az Istentől számomra még kirendelt életéveimben, amennyire más elfoglaltságaim is megengedik, hogy tanyai népünk életét, múltját és jelenét megismertessem azokkal, akik még nem ismerik.”³

Az egyháztörténet második kötetét alkotó munkák esetén nem tekinthető véletlennek a témaválasztás. De mire is alapozható ez a feltételezés? Úgy gondolom, érdemes kiindulnunk a kéziratos szentesi egyházkrónika⁴ második kötetéből,

³ Papp Imre 1982. 25.

⁴ A Szentesi Református Egyház tulajdonában lévő, máig kiadatlan eklézsiatörténet különböző korszakban, több szerző által készített részben eredeti művekből, részben másolatokból, átiratokból áll. Kiss Bálint 1799-cel lezárta az első kötetet, és a Béládi által szerkesztett történethez hasonló tematikus szerkezetű, az eseményeket 1800-tól 1826-ig taglaló önálló munka megírása mellett döntött. A két eredeti mű forrásként való felhasználásával, és más nyomtatásban megjelent munkák, valamint eredeti források alapján Papp Lajos református tanító 1920-ban 1918-ig írta meg az egyházközség történetét. Munkájában részben követte az előző változatok szerkezetét. Takács Edit közreadásában és a Team Számítástechnika szerkesztésében került fel a világhálóra a forrás, amely a szentesinfo.hu honlapon keresztül érhető el.

amelyben Kiss Bálint a város paraszti lakosságának gazdasági és társadalmi szempontú bemutatására vállalkozott⁵. Kiemelt hangsúlyt fektetett az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó szokások rögzítésére, amely megítélése szerint a népeletről leírással együtt az 1900-as esztendőben alkalmas lesz az összehasonlításra. Talán éppen ez a szándék vezérelte Gilicze Lászlót is, amikor Papp Imrét kérte fel a feladatra. Kézenfekvőnek tűnhetett számukra, hogy a változások jól megragadhatóak olyan jelenségek esetén, amelyek az emberi élet fontos állomásait szövik át ezer és ezer szállal.



Papp Imre a Kossuth téri református templomban, Kecskés Balázs beiktatásán (1959. augusztus 2.)

Mielőtt alapos vizsgálat alá vetnénk a kötetben közreadott írásokat, érdemes talán kicsit közelebbről is megismerkedni Papp Imre munkásságával, hiszen csak ennek tükrében tudjuk értelmezni, elhelyezni kiszemelt dolgozatait az életmű egészében.

⁵ Kiss Bálint 1992. 295-302., Filep Antal 1971. 115-136., 1973. 169-176.

Kisparaszti családban nőtt fel, ahol már gyermekkorától kivette részét a ház körüli teendők elvégzéséből. Szülei szerették volna taníttatni, hiszen az iskolában a legjobb diákok közé tartozott, ám mindig is földműves akart lenni. Folytatta tehát a paraszti munkát azon a birtokon, amelyen ükapja, a Károlyi grófok jobbágya 1816-ban megtelepedett. A házasságkötést követően szülei földjén dolgozott, majd haláluk után a ráeső 10 holdnyi örökrészt művelte 1960-ig, amikor belépett a szentesi Új Barázda Termelőszövetkezetbe, ahol 1969-ig tevékenykedett.

Jelentős szerepet vállalt a helyi református hitéletben is, amelyről így emlékezett vissza egyik írásában: „1945 április 9-e nevezetes időpont az életembe. Az egyházi adó fizetése alkalmával az Egyházközségünk Kossuth téri pénztári hivatalában Kiss Sándor diakonus testvérrel találkoztam. Vele történő találkozásom, illetve beszélgetésem, az egyházi vonatkozású munkásságom hosszú sorozatát nyitotta meg. 1964-54-ig, kilencz éven át presbiter és egyházzrész gondnok, majd 1955-ben a Szentés Központi Egyházközség tanyai híveinek körében gondnok lettem.”⁶

Életrajzából tudjuk, hogy már gyermekkorában nyári libalegeltetés közben a térdére helyezett papírdarabkákon rögzítette első verseit. 1912-ben a csupasz tenyerére rajzolta tanyájukat, két évvel később pedig a tanya külső képét hitelesen őrző ceruzarajzait másolta át öccse füzetébe. Csalog József és Páhi Ferenc buzdításának köszönhetően 3 dolgozattal részt vett az 1952 óta évente meghirdetett országos néprajzi gyűjtőpályázaton, amelyen az egyik IV. díjat nyerte el. Több ízben írt a tanyai paraszteletről. Első nagyobb terje-

⁶ Papp Imre 1982. 76.

delmű dolgozata is erről született, még 1955-ben, „A tanyai ember élete Szentés tanyavilágában” címmel. 1964 táján fordult figyelme az egyházi dokumentumok felé. Az 1741-1971 közötti kereszteleési anyakönyvek felhasználásával vizsgálta a szentesi reformátusok névadási szokásait, írt a házasságkötési anyakönyvek tanulságairól, az egyházközségi irattárban pedig möring-levelet kutatott fel. 1956-ban kezdte el papírra vetni azt a gyűjteményét, melyet Tiszatáji nyelvjárás címen 1958-ban küldött be az országos gyűjtőpályázatra. Az 1973 júliusában befejezett utolsó pályamunkája saját családja történetét örököltette meg kilenc nemzedéken keresztül. Papp Imre 51 néprajzi tárgyú írást hagyott maga után, melyek összterjedelme meghaladja a 2700 gépelt oldalt. Dolgozatai a szentesi népelet jelenségeiről alapvető forrásként szolgálnak, hiszen annak a kultúrának a megörökítésén fáradozott, amelynek ő maga is részese volt.

Hogyan is jellemezhetőek Papp Imre közlésre kieszemelt írásai? Terjedelmét tekintve a házasságkötés és a párválasztás ünnepkörét bemutató dolgozat emelkedik ki a többi közül, aminek valószínűleg az a magyarázata, hogy megítélése szerint az emberi élet fordulói között ehhez kapcsolódik a leggazdagabb és legsokrétűbb szokásrend. Papp Imre stílusára rányomja a bélyegét a kötetet lezáró dolgozat kivételével a nagy feladatnak való megfelelés ami azzal járt, hogy a köznyelvi stílus szabályait próbálta érvényre juttatni. A halotti torokról készített írásában viszont következetesen alkalmazza ősei nyelvjárásának egyik legfontosabb jellemzőjét, az í-zést, ami a felsőpárti reformátusok körében igen el-

terjedtnek számított.⁷ Ez a munka már az utolsó évek termése, majdnem húsz esztendővel később készült, mint a többi. Születésének körülményei Bálint Sándor bírálatával függnek össze, amely az 1970. évi gyűjtőpályázatra beadott dolgozatra vonatkozott. Érdemes talán szó szerint is idézni ebből, hiszen a kritikai megjegyzések mellett a munka elnyerte Bálint Sándor tetszését: „...a legterjedelmesebb dolgozat református halotti szokásainkról, amelyet eddig ismerünk. Szól a ravatalozásról, halottvirrasztásról, a gyermek énekkarok régi, még a katolikus középkorba visszanyúló világáról, a temetési szertartás és felvonulás helyi jellegzetességeiről, az elföldelés módjáról, fejfajformákról, a temetkezés új rendjéről. Külön fejezetben mutatja be a halállal, temetéssel kapcsolatos szokásokat. Közli a szentesi református temető sírfeliratait.”⁸ A bírálat azzal a megjegyzéssel zárult, hogy a torról nem történt említés. Papp Imre az észrevételt megszívlelte, és két év múlva elkészítette írását a témáról.

Kiváló érzéke volt a parasztleletben bekövetkezett változások jószemű megfigyeléséhez és megörökítéséhez. A kötetben olvasható írások zöme is erről tanúskodik, hiszen az egyik legfontosabb vezérlőelvként az egyes szokások pusztá leírása mellett a cselekményben, az idő, a tér, illetve a jelképek használatában lejátszott változások pontos rögzítését tarthatjuk számon. A címválasztás is kellőképpen kifejezi az erre való törekvést, hiszen felkészíti az olvasót arra, hogy a dolgozat tárgyát nemcsak egy adott időmetszetben, hanem fo-

⁷ Nyíri Antal szerint a szentesiek még a közelmúltban is két nyelvjárást beszéltek, amelyek közül az egyik a felsőpárti i-ző, a másik pedig az alsópárti é-ző. Előbbi a reformátusokhoz, utóbbi pedig a katolikusokhoz köthető. Nyíri Antal 2004. 217-220.

⁸ Részlet Bálint Sándor bírálatából

lyamatában fogja megismerni. Az „egy fél évszázad tükrében”, a „jelen század fordulóján és ma”, vagy éppen „a jelen század első évtizedétől napjainkig” mind-mind ezt látszanak igazolni.

Sajátos szerkezeti felépítettség jellemzi tanulmányait, mivel az éppen aktuális témát több idősíkban igyekszik bemutatni, ami sajátos módon tagolja írásait. A keresztelés kapcsán az egyik végpontot az 20. század elejétől az 1914-ig terjedő korszak, a másikat a jelen, azaz az 1950-es évek képviseli. Említést tesz ugyan az átmenetként feltüntetett két világháború közötti időszakról is, de konkrét ismérvekkel nem szolgál erre az időszakra vonatkozóan. A konfirmáció taglalása kapcsán a gyermekfejjel, a saját maga által is megtapasztalt 1910-es évek jelentik a kiinduló pontot. Több szempontból is határvonalat jelent 1949, ami a fakultatív hitoktatás bevezetésével alapvető változásokat eredményezett. Hasonlóan indítja a lakodalmi szokások bemutatását is, igaz gyermekkorának felidézése mellett bepillantást enged bizonyos munkafolyamatokba, jelesül a szántás-vetés változásai-
ba is. Meglátása szerint az első világháború és az azt követő évek fontos korszakhatárt jelentenek, hiszen a viharos történelmi események jelentős mértékben kihatottak a mindennapok világára is. A temetkezési szokásoknál a 20. század első évtizedei, valamint az 1950-es évek jelentik az összehasonlítás alapját képező két idősíkot. Néhány esetben az emlékezést, a múltbeli események felidézését azzal próbálja Papp Imre valamiféleképpen legitimizálni, hogy szimbolikusan visszahelyezi magát a gyermekkor éveibe: „...lelkem visszaszárnyal a közel félévszázaddal előbbi évekhez, és ott látva lelki szemeimmel magam előtt a konfirmációi előkészí-

tés akkor szokásait, látom saját magamat is mint 11 éves, konfirmációra készülő gyermeket.”

Bizonyos esetekben Papp Imre saját véleményét is igyekszik kifejezésre juttatni, ami leginkább valamiféle kritikai észrevételt jelent egy-egy szokáselemre vonatkozóan. A keresztelés kapcsán említésre méltó az újszülött névadásához kapcsolódó népi hiedelem elutasítása.

Munkáit szinte minden részletre kiterjedő, alapos leírás jellemzi, ami különösen szembetűnő kéziratos dolgozatainál, amelyek az utólagos betoldásoktól, kiegészítésektől gyakran szinte követhetetlenek. Műveinek forrásául saját maga és családja élete szolgált, ami azt jelenti, hogy belülről, átélt élményein, emlékein keresztül láttatja azokat a jelenségeket, amelyeket megörökített: *„Állandóan a nép között élve, nem kellett velük ismerkednem, mert beleszülettem és beleéltem magam a tanyai földműves ember...küzdelmes életébe, amely küzdelmes életről már eddigi munkáimban is írtam, de a jövőben is még szándékozok írni, mivel ez a nagy tanyavilág annyi sok szép témát ad a néprajz írásához.”*⁹ A kötetben közzétett írások tematikáját áttekintve elég csak arra gondolnunk, hogy a Papp házaspárnak ugyan saját gyermeke nem lehetett, de 11 keresztgyermekük volt, akik közül nem egyet több évig szeretettel neveltek. A konfirmációi előkészítésben presbiterként jelentékeny szerepet vállalt, tehát meglehetősen jól ismerte azt az igen sokszínű szokásvilágot, ami a szentesi reformátusok népéletét a 20. század első felében jellemezte. Násznagyként számos házasságkötés részese lehetett, a lakodalmak alkalmával elmondott verseit, szövegeit gondosan feljegyezte.

⁹ Papp Imre 1982. 23.

Szólnunk kell röviden a szövegek közlésének módjáról is. Papp Imre munkáit a halotti torról készített leírás kivételével írógép segítségével rögzítette, ami nagy mértékben megkönnyítette a szövegek számítógépre vitelét. A nyilvánvaló elütéseken kívül a dolgozatokba nem javítottam bele, ami lehet, hogy helyenként az olvashatóságot és az értelmezhetőséget veszélyezteti, ám híven tükrözi egy autodidakta szentesi parasztember íráskészségét.

Rövid bevezetőnk végén utalnunk kell még egyszer arra, hogy vajon miért lehetnek fontosak a kötetben közölt írások. Bálint Sándor a szentesi reformátusok temetkezési szokásait megörökítő pályamunkáról készített bírálatában kellőképpen érzékeltette azt, hogy Papp Imre írásai hiánypótlóak, hiszen a protestáns népi vallásosság világáról még nem igazán készült hasonló igényességgel és részletességgel összeállított dolgozat. Az elmúlt évtizedek alatt természetesen e témakörben sok-sok értékes, az utókor számára is számos tanulságot hordozó tanulmány látott napvilágot, de Papp Imre dolgozatai napjainkban is egyedülálló forrásértékkel bírnak, hiszen szerzőjük maga is benne élt abban a kultúrában, amelynek világát megpróbálta munkáiban megörökíteni.

A dolgozatok közzétételét az is indokolja, hogy az általános és a középiskolai oktatásban is kiválóan felhasználhatóak, mivel helyi szokásokról tudósítanak, amelyek a szentesi reformátusság vallási életéhez szervesen hozzátartoztak. Azok is haszonnal forgathatják a kötetet, akik meg szeretnék ismerni azt az igen gazdagnak mondható jelképrendszert, amely az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó rituálékat jellemzi.

Mód László

Keresztelés a jelen század fordulóján és ma a szentesi reformátusok körében

Egy fél évszázaddal előbb, a századforduló idején a még akkor szokásos „hétországra-szóló lakodalmak” után a vőfély így búcsúzott az új pártól:

„Itten e kis házban magatokra hagyunk,
Hogy szerelmetekben tovább ne zavarjunk.
Turbékoljatok itt gerlicze módjára,
Szaporodjatok is jövő ilyen tájra.
Akkor ismét jövőnk víg keresztelőre,
Ismét jól mulatunk, mondhatom előre!...”

Ugy is lett. Ha nem is épen esztendőre, néha pár hónappal hamarabb, vagy később, a várva várt kis vendég, Isten kis küldötte megérkezett a boldog szülők családi fészkebe. Utána már a legközelebbi vasárnapon ha az épen már másnapra esett is, össze is jöttek, ha nem is annyian, mint a lakodalomkor, de mégis tekintélyes számmal, -egy kiadós keresztelői ebédre, esetleg vacsorára is. Leginkább csak az ebéd volt szokásban, ami tyukhusleves, csigatésztával, paprikás hus és tésztafélékből állott, természetesen megfelelő mennyiségű borral. Az ebédet a nagyszülő /szülém, öreganyám, nagyanyám/ a komaasszonnyal együtt közösen készítette. A kiadós ebéd után a komaasszony /keresztanya/ és a bába /szülésznő/ karjaikra vette a kis ujszülöttet, és elvitte a templomba. Ha a szülők, vagy nagyszülők kocsifogattal rendelkeztek, akkor az édesapa vagy nagypapa kocsival vitte el őket. Akkor még csak a központi nagy templomba vitték, másik református templom akkor még nem volt. Mindenkor úgy igyekeztek, hogy az istentisztelet megkezdése előtt már megérkezzenek, hogy késő érkezésükkel az istentiszteletet ne zavarják. A

szószékkel szemben foglaltak helyet, a mai presbiteri padokban ülve vettek részt az istentiszteleten. A kisbabák, hogy sirásukkal ne zavarják az istentiszteletet, - „cucát” kaptak. /Cuca: kenyérbéllel összevegyített cukor, amit kissé összerágva egy ruhadarabba vagy zsebkendő sarkába csomagolva a kisbaba szájába tettek, hogy ne sirjon. Nemcsak a kereszteléskor, hanem otthon is bármikor adtak a gyermek szájába/ A keresztelés csaknem mindenkor a vasárnap délutáni istentisztelet keretében történt, a lelkész szószéki szolgálata után az istentiszteletet befejező ének előtt.



A Református Nagytemplom 1926-ban

A keresztlőről haza érkező a bábanéni sok szerencsét és boldogságot kívánt mind az újszülöttné, mind a szülők nézve. A bábanéni természetesen kinézett ilyenkor egy kis „bocskorpénz” is. /borraaló, tiszteletdíj/ Részt vett a családtagokkal a keresztlői ebéden és a vacsorán is, ha volt. Ha a bába-asszony valamely komoly ok miatt nem vehetett részt a keresztlőn, akkor a családtagok közül egy idősebb asszonyt kineveztek bábanénié. Az vitte a keresztanyával a kis újszülöttet. De a bába nélkül el sem képzeltek a keresztlőt. A keresztszülői tisztséget csaknem kivétel nélkül egy családban sorozatosan, tehát mindenik gyermeknél ugyanazon keresztszülők töltötték be.

A keresztszülői tisztségre meghívást mindenkor viszonzták. A keresztszülők legtöbbször a családi körhöz tartozó férj és feleség voltak. Ritkán volt a rokonsághoz tartozó hajadon leány, aki mellé keresztapának a nőtlen férfitestvért, vagy más rokon fiatal embert tiszteltek meg.

Az édesanya a keresztlői ebéden és esetleges vacsorán természetesen még nem vehetett részt. Ő az ágyból figyelhette csak a terített asztal melletti vidám társaságot, és ott fogyasztotta el az ő részére külön készített könnyebb gyermekágyasnak való ebédet és vacsorát. A tyukhuslevesből ugyan ő is ehetett, de utána neki gyenge csirkehusbecsinált készült, azután pedig tejberizskását kapott, mazsolaszőlővel vagy fahéjjal meghintve. Tésztafélét is könnyebb fajtát kapott. Különben is az édesanyát nem engedték a gyermekágyból hamar felkelni, azt mondván, hogy inkább most feküdj az meg, mint később. Nyugodtan is feküldhetett, hiszen ott volt körülötte a nagyanya, aki helyt állott úgy az édesanya, mint a kisújszülött mellett; elvégezte a házkörüli egyéb teendőket is. Leginkább a menyecske édesanyja volt a segítség. Ha netalán

nem lehetett ott vele a nagymama, akkor egy más közeli családtag; testvér, vagy rokon helyettesítette. A gyermekágyból felkelő édesanya első útja a templomba vitt. Addig a kapun kívül nem volt szabad mennie, amíg a templomban nem volt. Bár abban az időben szinte kivétel nélkül minden kis újszülöttet megkereszteltek, hogy ne legyen pogány, a kereszttség igazi lényegét mégis nagyon sokan nem ismerték és félremagyarázták, azzal, hogy azért kell a kisgyermeket megkeresztelni, hogy legyen neki neve. A keresztelezés előtt nem is szóllították, illetve nem is említették nevéről. Igaz ugyan, hogy a születésétől a keresztelezéséig eltelt rövid idő alatt nem is igen adódhatott rá alkalom.

A jelen század elején végbement keresztlő szokásait, melyek kb. az első világháború kitöréséig így mentek végbe, kövesse tovább a jelen kor szokásainak leírása is:

A két világháború közötti idő átmenetet képezett a jelen korban szokásos keresztelezési eljárásig. Bár a mai jelen korban nincsenek már „hétországokra szóló” lakodalmak, nem ígérkezik a vőfély a lakodalomból haza induláskor hogy a keresztlőre eljönnek majd esztendő ilyen tájra, - mivel a régi-ekhez viszonyítva csaknem csendes lakodalmakon nincsenek is vőfélyek. De a kicsiny vendégecske most is bekopogtat, ha nem is esztendőre. Ha bekopogtat is, nem gondolnak mindjárt a keresztlőre, mint régebben, hanem csak jóval később, hetek, vagy hónapok múltán. Akkora már az édesanya is rég felkelt a gyermekágyból. Igaz, hogy ma már nem is fekszik annyi ideig, mint hajdan. A szülések nagy része kórházakban, vagy szülőotthonokban történik. Onnan öt-nyolc napra már elbocsátják, ha csak valami komplikáció nem lépett fel. A Kórházból haza érkező már teljesen rendbe jöttek gondolja magát. Megkezdte a napi munkáit is. De a családi ott-

honban fekvők is általában hamarabb felkelnek, mint régebben. A gyermekágyból felkeltnék első útjuk most nem is a templom, hanem az élet ezernyi ügyesbajos dolgainak intézése miatt máshova vezet.

Az édesanya első templomba menetele igencsak egybe esik a keresztelővel. A keresztanyával, legtöbbször a bába helyett, az édesanya viszi el a templomba a kis ujszülöttet. Legtöbb esetben kocsin, néha pedig autón mennek.

A keresztelés legtöbb esetben a vasárnap délelőtti istentisztelet keretében van a lelkész szószéki szolgálata után, az istentisztelet befejező ének előtt. Legtöbb esetben úgy igyekeznek a templomba érni az ujszülöttel, hogy épen a keresztelés idejére érkezzenek meg. Nem nagyon szokásos ma már az istentisztelet kezdetétől fogva jelen lenni az ujszülöttel. A keresztelési szertartás alatt a keresztanya mellett 10 eset közül egyszer ha odaáll az urasztala mellé a bábaasszony, inkább az édesanya van ott helyette, és kezd szokásba jönni, még most csak szórványosan ugyan, - hogy az édesapa és a keresztapa is odaáll más családtaggal az urasztala elé. /Helye és kívánatos volna e szokás általánossá válása./

A keresztelési szertartás mai rendje: 235. dicséret 1. verse éneklése: /Imádság a gyermekért/ Oh örök Isten, ki Atyánk vagy nekünk....Előfohász, szereztetési ige felolvasása, rövid igemagyarázat, a szülők ígéret illetve nyilatkozattétele a keresztyén hitben nevelés, illetve egyházban felvétel felől; Apostoli hitvallás, ima, keresztelés, áldás.-

Keresztelés után egy rövid vasárnapi, vagy ünnepnap ebéd keretében a legszűkebb családi körben is befejeződik a keresztelő. Bár ma már nem igen lehet hallani ilyen kifejezést, hogy azért kell a kis gyermeket megkeresztelni, hogy legyen neki neve, - és bár csaknem mindenki megkeresztelte-

ti gyermekét ma is, - azért a keresztség igazi lényegével szentségével mégis a legtöbben nincsenek tisztában. A keresztség sákramentomában való részesítésen kívül, sajnos, nagyon sok szülő egy életen át alig tesz valamit gyermeke keresztyénsége érdekében.

A jövőre nézve ajánlatos volna a keresztség lényegének pontos megismertetése azokkal, kik a keresztelés iránt igényt táplálnak.-

A konfirmáció módja Szentesen a huszadik század első évtizedétől napjainkig

Jelen soraim írásakor egyházi életünk irányítóinak egyik legfontosabb munkaterülete a konfirmációi előkészítés. E komoly, felelősségteljes munkálatokat szemlélve, illetve részben végezve is, - a lelkem visszaszárnyal a közel félévszázaddal előbbi évekhez, és ott látva lelki szemeimmel magam előtt a konfirmációi előkészítés akkor szokásait, látom magamat is mint 11 éves, konfirmációra készülő gyermeket.

Akkor még a város belterületén, hol elemi iskoláimat én is végeztem, kizárólag csak felekezeti elemi iskolák voltak. Minden egyház, így a református egyház is, a saját tanítói által végeztette az egyháztagok gyermekeinek tanítását nemcsak a hittanra, hanem minden közismereti tárgyra is. A tanítók végezték nagy részben a konfirmáció előkészítést is. Inkább leckeadás volt ez a kátéból és kikérdezés, mint konfirmációi előkészítés. Magyarázatok hiányában a gyermek, még nagyon is gyermeki lelkületével a legtöbbször csak annyit értett meg, hogy ha nem tanulja meg a kijelölt anyagot, akkor működésbe fog lépni a tanító úr suhogó nádpálcája...



A 19. sz. elején emelt református iskola épülete

A tanítók által ily módon végzett konfirmációi előkészítés már az őszi hónapok alatt megkezdődött. Amikor az iskola tanítója az osztálykönyvből megállapította a növendékek életkorát és az a gyermek, aki a következő naptári évben, a konfirmáció évében betöltötte a 12. életévét, akkor megkonfirmálhatott, illetve úgy a gyermek, mint a szülő megkérdezése nélkül, hogy akar-e vagy nem, kátét kellett vásárolni, és meg kellett kezdeni annak tanulását. Meg kellett konfirmálni. - Mégis maradtak konfirmálatlanok ebben az időben is. A kik 12 éves koruk előtt lemaradtak az iskolából, - nem kerültek konfirmandusok közé. - A konfirmáció éve egybe esett a tanköteles kor felső határával, ezért a legtöbben azon tévedésben voltak, hogy azért kell megkonfirmálni, hogy ne kelljen tovább iskolába járni. Sokan a konfirmációt az iskolai évektől és padoktól való bucsuzásnak vették. Az őszi és téli hónapok alatt az amugy sem túl nagy de könnyű káté anyagát a növendékek jól megtanulhatták. Többször át is ismételhet-

ték. Tavasszal pedig, a konfirmációi fogadalomtétel előtt néhány hétig a város összes iskoláiból összejöttek a konfirmálandó növendékek naponként egy órára. A fiúk a Kossuth-terti központi fiúiskola egyik tantermébe, a lányok pedig a Bartha-János utcai központi leányiskolába. A lelkipásztor foglalkozott velük. A káté anyagát még többször átismételték, egyes kérdésekről bővebb magyarázatra is került sor. Egyháztörténelemből is magyarázott a növendékeknek. A tanyai iskolák növendégeit az iskolák tanítói, felekezeti hovatartozásukra tekintet nélkül, - a városi tanítókhöz hasonlóan, sok esetben a nádpálca segítségét is igénybe véve, - megtanították a káté anyagát. De ezeknek a növendékeknek nem állott módjukban a távolság miatt a lelkipásztor oktatásában részesülni. A lelkipásztor is nagy ritkán látogatott ki hozzájuk. Megtörténhetett az az eset is, hogy a konfirmálandó növendék a konfirmációi vizsga alkalmával találkozott először a lelkipásztorral. A vizsga a konfirmációi ünnepély megelőző napokban történt meg, Épugy mint a városi növendékeké, de nem azokkal egyidejűleg, - a városi központi ref. fiúiskolában.

A konfirmációi ünnepély 1911-ig Nagypénteken, 1912-től kezdődőleg pedig Nagycsütörtökön a délelőtti istentisztelet keretében történt a központi templomban. Fiúk leányok, tanyai és városi növendékek együttesen jelentek meg a 9 órakor kezdődő istentiszteleten. A templom rendszerint zsufolásig megtelt. Az első padokban foglalt helyet többszáz főnyi konfirmandus növendék. Közülük néhány növendék a lelkész szószéki szolgálata után az Urasztalához vonult ki és ott Isten és a gyülekezet, valamint az ott szolgálatot teljesítő lelkipásztor előtt a Káté megtanult anyagából még néhány fejezetet elmondott. Azután az egyik valamennyi

konfirmándus nevében elmondta az ünnepélyes konfirmációi fogadalmat.

A fogadalomban ilyenek voltak: „Ünnepélyesen igérjük és fogadjuk, hogy azon tudományban, melyet a mi magyar református egyházunk tanít, mely a Heidelbergi Kátében és a



Papp Imre konfirmáló tanítványai körében (1948. május 2.)

Helvét Hitvallásban van a Szentirással megegyezőleg előadva.....ebben élünk és ebben halunk meg, ez leend végső sóhajtásunk: Jövel, Uram Jézus; a Szentháromság egy Isten, Atya, Fiu, Szentlélek minket úgy segéljen, Ámen” A fogadalomtétel után a lelkipásztor kézfogással mindenik növendéket külön-külön felvette református keresztyén anyaszent-egyházunk felnőtt tagjai sorába. Végül: mindenik növendéket

az egyház konfirmációi bizonyítvánnyal és újtestamentommal ajándékozta meg. Konfirmációi szeretetuzsonna még akkor nem volt. Az csak később, az 1920-as évek közepén jött szokásba. Ugyiszintén nem volt konfirmációi emlékfénykép készíttetés sem, csak jóval később. A konfirmált növendékek Húsvét első napján, leginkább tanítóik vezetésével járultak első ízben az Urasztalához. Ekkor a szülők is urvacsorát vettek. A délutáni istentiszteleten pedig az urvacsorával élők szintén elmaradhatatlanul jelen voltak. A növendékek ekkor már szüleikkel együtt mentek a templomba. A konfirmált és a húsvéti ünnepek alkalmával urvacsorával élt növendékek közül többen már a húsvéti szünet után vissza sem mentek az iskolai padokba, hanem iparos vagy kereskedő inasnak /tanoncnak/ szegődtek, vagy elálltak pásztornak vagy lóhajtónak azok a fiúk, akik a földmives életpálya nehéz hivatását választották. Az iskolapadokban maradók pedig a pünkösdi ünnepek alkalmával tanítóikkal és volt tanuló társaikkal még egyszer együttesen urvacsorával éltek. A júniusban megtörténő évvégi vizsga alkalmával ezek is ugyiszólván mindannyian végleg ott hagyták az iskolát.

Az 1949-évben bevezetett fakultatív hitoktatás előtti években a második világháború után a konfirmációi előkészítés a városi iskolák növendékeinél már többnyire átvették az egyházközség lelkészei. Ahány, annyiféle kátét tanított. Még a tanyai iskolában kevés eset kivételével továbbra is a tanítók végezték a konfirmációi előkészítést, ahol a már fentebb leírt konfirmációk előkészítés módjában változás alig adódott. Ez években a városi iskolákban előkészült növendékek a konfirmációi fogadalomtétel előtti egyik napon vizsgáztak és pedig a központi parókiális körhöz tartozók a központi öreg templomban a felsőpárti parókiális körhöz tartozók pedig a

felsőpárti templomban, vagy pedig a felsőpárti református otthonban. A tanyai növendékek pedig tanítóik által bevezetve a konfirmációi ünnepély reggelén a felsőpárti lelkészi hivatalban. A Dónáti konfirmandus növendékek pedig, akiket az 1946-51-években Papp Imre presbiter készített elő a konfirmációra, künn Dónáton, a saját lakásán és az ottani állami iskolákban, ezek kint vizsgáztak 1951. kivételével Dónáton. Csak a konfirmációi fogadalomtételre és a szeretetuzsonnára jöttek be a felsőpárti templomba, illetve a református otthonba. Ezeknek első urvacsorázásuk újból künn Dónáton, az ottani istentisztelet alkalmával történt meg. A konfirmációi ünnepély ebben az időben már kb a huszas évek második felétől kezdődőleg áldozócsüörtökön volt, a dél-előtti ünnepi istentisztelet keretében. Az ünneplő ruhába /Lányok csaknem mind fehérben/ öltözött növendékek a lelkészi hivatal előtt /Központiak a központi imaházban/ gyülekeztek, majd a fiúk és lányok külön-külön presbiter által vezetve bevonultak a szépen felvirágzott templomba. Nyomon követték őket a presbitérium jelen lévő tagjai, s a lelkészek. A növendékek a szülők, keresztszülők és a gyülekezet tagjai által csaknem zsufolásig megtöltött templomban a részükre fenntartott első padokban foglaltak helyet. A fiúk külön a férfiak, a lányok külön a nők padjában ültek. A lelkészi szószéki szolgálatának végeztéig maradtak ott. A konfirmációi szertartás megkezdése előtt a gyülekezet éneklése közben kivonultak az urasztalához. /A központi templomban azonban a helyükön maradtak, mert ott kevesebb a hely az urasztala mellett/ A lelkész előfohásza és igemagyarázata után még néhány növendék felelt a tanult anyagból. A 217 dicséret /Édesatyánk, a mennyekből.../ eléneklése után következett a fogadalomtétel a szertartáskönyv előírása szerint,

mely a lelkész által feltett kérdésekre adott válaszokból állott. Az első kérdés a keresztségben vállalt kötelezettség önkéntes vállalását, a második az egyetemes keresztyén egyház hitvallását, a harmadik Jézus Krisztus evangéliuma idvezítő hatalmát, egyetlen közbenjáró voltát, halálából való megigazulásunk elfogadását kérdezte. A negyedik kérdés már Jézus Krisztus igaz követésére vonatkozó ígéretet kért így: Ígértek-e, fogadjátok-e, hogy Jézus Krisztusnak igaz követői, református keresztyén anyaszentegyházunknak holtig hűséges, engedelmes és áldozatra kész hivei lesztek? A felelet erre az volt: Ígérjük és fogadjuk.

A fogadalomtételre következett a növendékek megáldása. Kettesével a lelkész elé állottak és az kezeit a fejükre téve egy-egy bibliai igével megáldotta őket. Ha két lelkész szolgálatával történt a konfirmációi szertartás, a második lelkész kézfogással köszöntötte a növendékeket. Egy lelkész szolgálata esetén a kézfogás elmaradt.

Majd felhatalmazás és imádság után a konfirmáltak elénekeltek a 218-dicséret verseit /Szent hitünkről vallást tettünk.../ A konfirmáltak és a gyülekezet megáldása után mindenkor gyülekezeti énekléssel ért véget a könnyekig megható szép ünnepély.

A konfirmáltakat az egyház mindenkor megajándékozta egy-egy diszes emléklappal és esetleg, -nem mindenkor,- az anyagiaktól függően újtestamentommal, vagy más léleképítő könyvecskével.

A konfirmációi ünnepély után mindjárt, de legtöbb esetben ugyanaz-nap vagy egy közeli nap délutánján, esetleg Pünkösdkor a növendékek első urvacsorázása utáni délután, a felsőpárton a ref. otthonban, a központon pedig az imaházban volt a szeretetuzsonna a növendékek számára. Az egy-

ház, vagy valamely missziói alakulata a begyült adományokból megvendégelte konfirmáltjait. Szépen feldiszitett és megterített asztalokhoz ültek a konfirmáltak, tejes kávé, vagy fagylaltot, kalácsot, süteményt, gyümölcsöt kaptak.

A konfirmáltak, vagy kisebb társaik szavalatokkal, kisebb szindarabok előadásával szolgáltak. Lelkészeink, főgondnokaink, tanítóink, volt konfirmándusaink és több alkalommal mindkét helyen Papp Imre is szolgált a növendékeket üdvözlő beszéddel. A konfirmációi ünnepély alkalmával a templom előtt vagy a szeretetuzsonna alkalmával a református otthon vagy a központi imaház udvarán majd minden esztendőben emlék-fényképezés is volt.

A konfirmáltak első urvacsorával a legtöbb esetben együttesen Pünkösöd napján éltek, abban a templomban, melyben a konfirmációi fogadalmat is tették. Kivételt képeztek a tanyai növendékek. Ők legtöbbször künn a tanyai istentiszteleteken /abban az időben igen gyakoriak voltak a határ minden részében/ éltek urvacsorával. A növendékek ezen első urvacsorával élésükről, sajnos, szüleik igen gyakran elmaradtak, a keresztszülők még gyakrabban. Megemlítem e helyen még azt is, hogy ezen években már a növendékek megkonfirmáltatása legtöbb esetben nem történt meg 12. életévükben, leggyakoribb volt a 13.-14.-éves korban való konfirmáció. Nem ritkán találkoztunk 15-16 éves és még idősebb konfirmálókkal is. A második világháború sok mindent hátra vető eseményei késleltették az „idejében” való konfirmálást. De az egyház előjárói is, kivált a konfirmációi előkészítést végző lelkészek, tanítók előbb megkérdezték nemcsak az érdekelt növendékeket hanem annak szüleit is, hogy akarják-e a konfirmálást. Sokszor persze halogatás és végleges elmaradás is történt, de az önkéntesség ezzel nagyjából biztosítva volt.

Innen adódik az, hogy az években már megkonfirmálhatók közül jelen soraim írásakor már nagy számban vannak megkonfirmálatlanok. Valószínűleg már végleg azok is maradnak, ha csak egyébként újjászületésre nem jutnak...Amíg lelki közömbösségben maradnak, nem iparkodnak konfirmációra.

Megemlítem továbbá még azt is, hogy ez években ugy egyházi vezetőink, mint egyházközségi és egyházmegyei gyűléseink igen sokat foglalkoztak azzal a kérdéssel, hogy milyen koruak számára legalkalmasabb a konfirmáció. Erre nézve hosszú viták közben a legkülönbözőbb vélemények alakultak ki. Legáltalánosabb mégis az volt, hogy a 14 éves korban legalkalmasabb sort keríteni a konfirmációra. Volt olyan vélemény is, mely a 10 éves koruakat is alkalmasnak tartott. Sokan mások minél későbbi időpontra kívánták a konfirmációt. /Igy az ismert „vásárhelyi javaslat” is/, mely a magyarországi ref. egyház újjászervezésére vonatkozó javaslatokat tartalmazta, a 18. életévet javasolta a konfirmációi, három évi komoly előkészület utánra. E sorok írója legmegelőbbnek látom a 14. 16 éves korban történő konfirmáltatást./

A konfirmáció módjában az 1949. év második felében bevezetett fakultatív hitoktatás különösképpen a konfirmációi előkészítések terén és a konfirmációi ünnepély időpontjában hozott lényegesebb változtatásokat. Ettől kezdve, mivel a város belterületén is a már egy évvel előbb lefolyt államosítása folytán a felekezeti iskolák csak állami iskolák voltak, a tanítók pedig állami alkalmazottak, -nem foglalkozhattak konfirmációi előkészítéssel sem ők, sem a tanyaiak. A konfirmációi előkészítést néhány évig a hitoktató lelkészek, és a hitoktatással megbizottak végezték. Utóbb már annyi akadály merült fel az iskolai vallásoktatás útjában, hogy a konfirmációt teljesen el kellett tőle választani. A konfirmáci-

ói oktatást csak a hitoktatást nem végző gyülekezeti lelkészek tartották. Méghozzá az alsópárti és központi egyházközség tagjai részére a központi imaházban, a felsőpártiakat pedig a felsőpárti lelkészi hivatalban az illetékes gyülekezeti lelkipásztorok. A tanyavilágból is ide jártak be az összes konfirmálók, bár igen csekély számban és nagyon kevés előkészítő órára. Rendszeresen csak Dónáton, a Pap Imre presbiter munkaterületén és Nagytőkén, Széll Jánosné buzgálkodásával folyt a konfirmációi előkészítés. Papp Imre 1952-ben 13, 1953-ban pedig 16 növendéket gyűjtött össze. A tél utólján és a tavaszi hónapokban két hetenként bevezetett a központi öreg templomhoz, a vasárnap délelőtt 9 órai istentiszteletre, majd utána Kanász Nagy József ny. lelkész foglalkozott velük a déli órákig, a vonatindulásig. Vizsgájuk, konfirmációjuk a városiakkal együtt folyt le 1952-ben. 1953-ban teljesen külön vizsgáztak, és külön is konfirmáltak a központi templomban május 10-én, a Pünkösöd előtt két héttel való vasárnap, a két délelőtti istentisztelet /9.11/ közötti szünetben meghatóan szép konfirmációi ünnepély keretében. A városiak ez évi konfirmációi vizsgája a központi templomban, áldozócsüdtörtök előtti egyik este, a fogadalomtétel pedig áldozócsüdtörtök este történt. A felsőpárti egyházközségben ez utóbbi években a konfirmációi ünnepély rendszeresen Áldozócsüdtörtök este, a vizsga pedig az előtte valónapon a délutáni vagy esti órákban történt. A konfirmációi fogadalomtétel ünnepélyes szertartása ez években is úgy ment végbe, mint a fakultatív hitoktatás bevezetése előtti években, a fentebb leírt módon. A konfirmációi szeretetuzsonna is. Az uzsonna ugyan a központi és alsópárti egyházban 1953. évben külső okok miatt elmaradt. Elmaradt többször a konfirmációi emléklapon kívül egy emlék ajándékozás is. Konfir-

mációi emlék-fényképezés minden alkalommal történt. A konfirmáltak első urvacsorával élése ez években is Pünkösöd első napján következett.



Dónati konfirmálók Papp Imre, Gilicze László és
Bubla László társaságában (1946. május 30.)

A fakultatív hitoktatás bevezetése utáni években, miként előzőleg is, teljesen a szülők hozzájárulásával és a növendékek elhatározásából történt a konfirmáltatás. A növendékek között ugyanugy megtalálható volt a 12 évesektől felfelé egész a nagykoruak idejéig való mindenik évfolyam. Évről évre csökkenő a létszám. Itt is, épügy, mint a hitoktatás terén, sokat visszatartott a kívülállók részéről történt megfélemlítés, legkülönbébb akadályozás stb. Sokak pedig anyagi hátrányukat, világi előmenetelük hátráltatását vélték abban, ha gyermekeiket hitoktatásban részesítik, vagy megkonfirmáltatják. Legtöbb helyen mégis a szülők kishitúsége, gyermekeik lelki életével való nemtörődés stb., a gyermekek

részeről pedig a korán megnyilvánuló lelki közömbösség, elfásultság, a jó barátoknak vélt barátok lebeszélő szavai, félrevezetés az igai okai annak, hogy évről évre mind több és több növendékünk marad konfirmálatlan.

Most pedig vessünk egy pillantást arra, hogy mi volt a helyzet a konfirmáció után úgy a régebbi mint a közelmúlt években. Sajnos, itt ezen a téren igen sok mulasztás történt úgy az egyház, mint a szülők vagy akár a növendékek részéről is. A múltban, illetve a fakultatív hitoktatás előtt, amikor még felekezeti iskoláink is voltak, de az egyéb iskolákban is, kötelező volt a növendékek vasárnapi templomba járása. Az iskolások tanítóik vagy tanáraik vezetésével vettek részt az istentiszteleten. Így a nagyobb vagy már konfirmált növendékek urvacsoraosztásos istentisztelet alkalmával tanítóik vagy tanáraik vezetésével együttesen járultak az urasztalához. Ennél több az egyház részéről a volt konfirmált növendékek felé nem történt, ez is nagyon kevés volt. A volt konfirmáltaknak egyébként is igen kevés részét érintette.- A fakultatív hitoktatás bevezetése után pedig még ennyire sem nyílt lehetőség. Így fiatal egyháztagjaink mindenkor ki voltak annak téve, hogy miként az oldott kéve szétszórt kalásza a mindent megemésztő viharai által idestova sodortatva, végre is teljesen szétszóródva eltűnnek, semmivé lesznek,- úgy volt konfirmándusaink is az élet legkritikusabb korszakában, a serdülőkorba lépve, az egyház velük szembeni igen csekély gondoskodása miatt legkülönbözőbb szellemi áramlatok által idestova sodortatva, a legtöbbször örökre elvesznek Isten országa és egyházunk számára. Mind a téves egyházi felfogás, mind a szülők és gyermekek körében kialakult téves nézet következtében a konfirmáció ahelyett hogy kezdete lett volna valami jónak, inkább Isten és egyházunk iránti minden

kötelezettség lerovásának, a hitélet befejezésének látszik. A fakultatív hitoktatás bevezetése óta talán ezért van úgy, hogy a már konfirmált gyermekeiket nem iratják be a szülők hitoktatásra.- Az egyházi előjárók és a szülők ilyen magatartása és felfogása után szinte el sem képzelhető más, mint a konfirmált növendékeink,- ha csak Isten maga meg nem keresi őket másként,-elvesznek a világi élet nagy forgatagában, kiesve a református keresztyén anyaszentegyház lelki közösségéből, szinte feleslegessé téve a már megtörtént konfirmációt is. A konfirmációval kapcsolatban a következő kívánalmakat jegyzem fel: Igen szükséges volna évente legalább kétszer,- ősszel és tavasszal egy-egy vasárnap külön megszervezni a volt konfirmáltak találkozóját. Amikor a volt konfirmáltak részére hitmélyítő előadások tartanak, a konfirmációban nyert ismereteik kibővílnének, feljújlnának. /Ilyen találkozót volt 1951-ben a központi imaházban, melynek komoly lelki hatása volt/ Végezetül megemlítem még a "felnőtt konfirmációt". A növendék konfirmációról elmaradtak, vagy a felnőtt korban hozzánk áttértek részesültek benne. Kevesebb előkészítéssel, kevesebb tanulással folyt, és egyszerűbb szer-tartással ment végbe. A felsőpárti templomunkban az utóbbi évtizedekben igencsak minden évben, Nagypénteken volt ilyen felnőtt konfirmáció, a délelőtti, vagy a délutáni istentisztelet alkalmával. Volt azonkívül Dónáton, Dónát 1. szám alatt is, 1946, 47,- és 49-ben. Különböző korúak, még nagymamakorbeliek is voltak közöttük.

A szentesi református családok lakodalmi szokásai egy fél évszázad tükrében

Ha arra gondolunk, hogy egy ma élő ötven-hatvan év körüli öreg bácsi vissza tekintve egy fél-évszázaddal előtti időkre és ott saját magát látva, mint kis mezitlábás, zöld pázsitos gyepon szaladgáló „kezes-lábasba” öltözött „francia-zsebken-dős” gyermeket, kicsiny testvérei és játszótársai körében, bizony maga is csodálkozva kérdezné: Vajon én volnék ez? De meg is változtam azóta, de meg is változott itt körülöttem minden: Meg bizony. A kis mezitlábás gyermek serdülő ifjává, majd „gyöngyéletet” élő katonává lett. Tovább menve, az ifju házasság évek után az élet delén is áthaladva itt látja magát az élet estéje felé roham lépésekkel haladva. S talán nékie is ott szaladgálnak a ház körül, vagy a ház körüli zöld pázsiton kicsiny unokái, szintén több apró gyermek társaságában, de egy sem „kezes-lábas”-ba, hanem „napozóba” vagy hüvösebb idő esetén „mackóba” öltözve.

Vagy gondoljunk a félévszázaddal ennek előtte még csaknem mindenfelé használatos fagerendás ekére, amit ma már talán száz ember közül ketten sem tudnának megfelelően neki állítani a kemény alföldi talajnak, mivel már most azokat rég felváltották a „Kühne” és más gyártmányú vasekék, majd ujabban ezeket is a „Rud-sack” és „Hoffer” tükörlemezes ekék, melyeket már többnyire nem is lovak, vagy ökrök húznak, hanem modern „Hoffer” traktorok vontatnak. Ostor pattogás és a lóhajtók lovaikat biztatató szavai helyett, a traktorok hatalmas pufogása teszi zajossá a határt. És a Hoffer traktorral vontatott ekék szántása után nem kézzel hintik el az acélos buza vetőmagot a dolgos magyar parasztok, hanem lóvontatott 15-16 soros vetőgéppel, sőt nem ritka

esetben /de leginkább is a nagyobb gazdaságokban/ Hoffer traktorok által vontatott k.b. 28-30 soros vetőgépekkel is végzik azt.

Igy, amiként megváltozott félévszázad alatt az ember saját lényegében és vele együtt az egész környezete, s megváltozott a szántás-vetés nagy munkája és vele együtt sok-sok minden. Ugy megváltoztak egy fél évszázad alatt a szentesi református családok lakodalmi szokásai is. Ezen megváltozott lakodalmi szokásokat kívánom alábbi soraimmal szemléltetni, Isten segedelmével megírni, megörökíteni /ha ugyan munkám, fáradozásom hiábavaló nem lenne / az utókor számára.

Fél évszázaddal ezelőtt, a századfordulón a család szemefényét a 21 éves ifjut ha besorozták katonának és „Ok-tóber hó elején” ha be kellett „rukkolni”, bizony azután három esztendeig kevés alkalma volt az édesanyja készítette ételeket kóstolgatni. Nem igen jöhetett haza elpanaszolni, hogy bizony egy kissé kemény a „prófunt” és stb., bizony csak jobb lenne az édesanyám készítette étel, mert csak évente nyolc napi szabadság járt, ha ugyan ezt is megkapta és ezt a nyolc napot is jól megrövidítette a haza és a visszautazási idő, mert bizony idő kellett annak, amíg azok az akkori „vicinális” vonatok „haza” döcögtek vele B.Csabáról, Gyuláról, Nagyváradról, Fehértemplomból, Nagyszebenből, sőt nem ritka esetben Zágráb Cattaró, Budveiz, vagy Bécsből és bizony ugyanannyi idő kellett a visszafelé döcögésnek is, de a kitűzött időre, a szabadság lejártára mégis vissza kellett menni, vissza a kaszárnyába, ahol a „gyöngyéletet” élő ifju sokszor elsőhajtotta magában, de talán néha-néha hangosan is eldalolta, hogy: „.....sejh, ha a három év lejár, Anyám nem hiába vár, Itten hagyom ezt a magas kaszárnyát.” Várta is az édesanyja, édesapja meleg szeretettel a szívében és bi-

zony már legtöbbször a katonaságtól szabaduló fiuk részére már egy jövőbelit is kiszemelve, az istállóban pedig már hizlalóba volt fogva a lakodalmi vacsorához néhány darab ürü, vagy nem ritka esetben egy növendék marha is. Ki volt szemelve a szabó, aki az esküvői ruhát megvarja és a csizmadia, akitől az esküvői csizmát fogják vásárolni.

A várva-várt fiu megérkezésekor aztán megegyeszer jól meghányták-vetették, esetleg sógor, koma, jó barát, jó szomszéd erre vonatkozó véleményét is kikérve, hogy a kiszemelt leány elég szép, csinos-e, tiszta erkölcsű-e, kissé nem öreg-e már, /abban az időben, ha elmúlt a leány 18 éves, már öregnek számított/ de legfőképpen milyen vagyonnal rendelkeznek a szülei, hány hold földjük van, milyen házuk és hányan lesznek majd és k.b. előre láthatólag mennyi idő múltán jutnak ehhez a vagyonhoz az örökösök./ Az idősebb szülők leányai természetesen előnyösebb helyzetben voltak, mint a fiatalabb szülőké. A teljesen árva leány néhány hold földje pedig többre volt ez alkalommal becsülve, mint a később esedékes egy, vagy két fertály föld./ Természetesen megbeszéltek még azt is, hogy esetleges „kosár” esetén kik és milyen sorrendben jöhetnek még számításba.

Végül, de azért legtöbbször igen komolyan szóba került a vallás, a hit kérdése is. Még jelen század elején a szentesi ref. szülők nem szívesen látták, sőt legtöbbször ellenséges indulattal fogadták a családi körükbe került más vallású családtagot. De ha mégis megtörtént a vegyesházasság, a reverzális adásról szó sem volt, a fiu gyermek követte az apa, a leány gyermek az anya vallását.

Amikor így mindent szóbelileg jól elintézetnek véltek, elérkezett a cselekvés ideje. Egy idősebb nő ismerőst, esetleg a legény keresztanyját felkérték a „követasszony”-tisztásra,

aki elment a leányos házhoz megkérdezni, hogy tiszteletét teheti-e becses házuknál és mikor? A válasz csaknem kivétel nélkül mindig az volt, hogy: „Bármikor szívesen látjuk.”

A fiatalember, akit a „követasszony” minden szépségével, jószágával, gazdagságával a követtségben járás alkalmával a legszebben lefestett, a szívesen látás reményével magát bátorítva elindult „leány nézőbe”, amiből azután legtöbbször, ha ugyan a leány így első meglátásra meg is tetszett, „leánykérés” is lett. Ha pedig nem tetszett meg a leány, megköszönve szépen a szíves vendéglátást és elbucsuzott azon ígérettel, hogy legközelebb ismét el fog látogatni, a leányka pedig várhatott rá, míg meg nem unta várni, vagy leginkább is addig, míg másik nézője vagy kérője nem ment.

A legénynek a leánykérés megtörténte alkalmával a leány szülei részéről nem igen adtak választ. Arra igencsak néhány napi haladékat kértek. Ez alatt a néhány nap alatt aztán a szülők szépen kivallatták a leányukat, hogy tetszik-e a legény és megvan-e vele elégedve stb? /Bár itt a lányos háznál is, épp úgy mint a legényes háznál a szülők véleménye volt a döntő az élettárs kiválasztásánál, és döntéseket gyermekeik legtöbbször megértő gyermeki szeretettel el is fogadták. / De leginkább is arra használták fel az időt, hogy a sógor, koma, jóbarát, jószomszéd megkérdezése itt is megtörtént arra vonatkozóan, hogy a kérő legény nem-e korhely, kocsmás, kártyás-e, hányan vannak testvérek, hány hold föld „néz” rá és k.b. mennyi idő múltán és milyen kinézésű az a ház, ahová az új asszonyt vinni fogják majd.

A válaszáért a bátrabb legények elmentek személyesen, de legtöbbször a válasz kikérése is a követasszonyra hárult. Ha akár a legény személyesen, akár a követasszony a válaszáért menve szorongó érzések között benyitott a lányosház kapu-

ján /ajtaján/ és a leány eléjük menve fogadta, a követaszszonynak esetleg kezét is csókolva, akkor már itt nem volt „kosár”-ra kilátás, de ha a leány csak huzódózott a kemence melletti szögletben, vagy pedig hirtelen valami fontos dolga akadt, éppen az udvar valamelyik hátsó részében, akkor már a „kosár” eldöntött tény volt, a válasz kikérése ilyen esetben szinte felesleges volt.

A választ, akár „széna”, akár „szalma” volt, legtöbb esetben az édesanya adta meg.

„Kosár” adás esetén természetesen sok alapos és alaptalan mentségeket is felhozva mentségül pl. fiatal még a leány, beteges mostanában, nincs még kész a stafirungja stb. A kikosarazott legénynek, vagy követ asszonynak pedig az édesapa a „Kedves Urambátyám” illetve „Kedves Pajtás Uram” még ennyit mondott bucsuzóul: „Azért „Kedves Öcsém Uram”, vagy „Kedves Pajtásné Asszony” csak legyünk mi ezután is „jóba”.

A kapott kosár a legényt nem igen keserítette el, ment minél előbb egy másik leányt kérni. Inkább a leány volt vele egy kissé „nagyra” ha egy szezónban minél több kosarat osztogatott széjjel.

Ha a válasz kielégítő volt, ott mindjárt ki is tüzték a „kézfogónak” nevezett jegyváltás idejét is, amivel szorosan egybekapcsolódtak az iratkozások is, melyek a délelőtti órákban történtek, mikor a leány és a legény legtöbbször édesapjuk jelenlétében megjelentek előbb az „állami anyakönyvi” hivatalnál, ahol a 24 éven aloli házasságra lépni szándékozókka mint „kiskoruakkal” az édesapának is feltétlen meg kellett jelenni, beleegyezésének kinyilatkoztatása végett. /Esetleges rokon házasság esetén a házasság kötéshez miniszteri engedély is kellett./ Onnan pedig a lelkészi hiva-

talba mentek a tiszteletes urhoz beiratkozni. A beiratkozott házasulandókat a városháza folyósóján elhelyezett hirdető táblán három hétig hirdették. A templomban pedig három egymásutáni vasárnapon, a délelőtti istentisztelet alkalmával kihirdették. És csak ezen három heti idő eltelte, illetve a templomi háromszori kihirdetés utánra lehetett kitűzni az egybekelés, illetve az esküvő /lakodalom/ napját.

A beiratkozás után, a leányos háznál egy barátságos ebéd, vagy vacsora keretében, melyen jelen voltak a szülők és testvéreken kívül a násznagyok és más meghívottak is, történt meg az ünnepélyes jegyváltás. Amikor a fiatalok a násznagyok közreműködésével is azok jókívánságai között átadták egymásnak ajándékaikat, amit külön-külön mindenik fél saját maga vásárolt meg. A múlt században szokásban volt „jegykendő” adás, még előfordult most is, de már mind ritkábban és ritkábban, helyette „jegygyűrű” /karikagyűrű/ adás vált általánossá, amely mellé, kivált képpen a módosabbak adtak a gyűrű mellé még aranypénzeket, /10 és 20 koronások/ továbbá a leányoknak karperecet /nem karórát/, nyakláncot, rajta sziv vagy más függővel, aranyórát /amit k.b. 100-120 cm. hosszú láncon a nyakukba akasztva, ruhájuk öve, vagy korca alá téve viseltek./ stb. A legényeknek pedig arany, vagy ezüst órát láncostól, tajtékipipát, vagy szivarszopkát, szinte tajtékból, /pl. ha a legény dohányos volt/ stb.

Ha lejárt a három heti hirdetési idő, illetve megtörtént a templomi háromszori kihirdetés, utánna nyomban a legközelebbi napok egyikén már meg is tartották az egybekelési ünnepélyt a szokás mondás szerint a „hétországgra szóló” lakodalmat. Lakodalom napjául kitűzték péntek kivételével a hét

bármelyik napját. A kitűzésnél még az is döntő volt, hogy mikorra kaptak muzsikásokat a lakodalmi zenéhez.

A kézfogótól a lakodalomig eltelt néhány heti idő, úgy a vőlegényes mint a menyasszonyos háznál a leglázásabb készülődések közt telt el. A menyasszonynak, ha történetesen nem volt még készen a „staférungja” azokat készítették nemcsak a házbeliek, hanem a közelebbi rokonok és szomszédok nőtagjai is. A dunna és párna huzatokat szépen ki „stikkeltek” /himezték/ ugyancsak a menyasszony fehérneműit is. Majd esténként készítették „pedergették” a levesbe való „csiga” tésztát és jó előre kisütötték a nagyobb mennyiségű „tojásos főtt” perccet is, majd az utolsó napokon készült a különféle sütemények halmaza és a fehér foszlósbélű kalács, végül a nagyszámu baromfiak koppasztása fejezete be az előkészületek hosszú sorozatát.

K.b. egy héttel a lakodalom előtt a menyasszonyos háznál megjelent a vőfény és a vőfényi szalag kikérése és a menyasszony által történt feltűzése után, elindult a lakodalomra hívogatni.

A lakodalom előtti napon történt meg, ha ugyan ez a nap nem péntekre esett, ha péntekre, akkor még egy nappal előbb, a „menyasszony ágy” vitele, amikor a menyasszonyos háztól a menyasszony ágát, butorait, ágyneműjeit és minden néven nevezendő staférungját a vőlegényes házhoz szállították el, amelyért a vőlegény, a vőfény vezetésével elküldötte a szükséges kocsikat /egy, kettő, három, négy, vagy ötöt, aszerint, amint a menyasszony mennyi butort és más egyebet ígért küldeni. / A menyasszonyos háznál a vőfény a verses beköszöntő után az asztalhoz menve, tányért kért és felszeletelte rá a vőlegényes háztól a borosüveg nyakára akasztva hozott kalács-koszorút, amivel aztán az összes

házbelieket sorra kínálta, majd utána pedig poharat kért és a borosüvegben hozott borból szintén sorra kínálta a házbelieket. Majd a házbeliek az üveget borral megtöltve az üvegnyakára kalács-koszorút akasztva átadták a vőfénynek, aki azt a vőlegényesházhoz visszamenté után, úgy a kalácsból, mint a borból, mint a menyasszonyos háznál tette, ott ugyan úgy széosztotta az összes házbelieknek. Majd a vőfény a vőlegény részére kikérte a menyasszony ágát, jó töltött dunnát, párnát, stb., ami aztán a tréfákozások egész sorozatát nyitotta meg. Mert a házbeliek előbb mentegetődztek, hogy nincs is, készen még a menyasszony ágyneműje. A jól töltött dunnához, párnához szükséges toll mennyiségével még a ludak künn repkednek az udvaron, de azért, ha mégis jól megfizetnek érte, valami kis egyetmást mégis csak szednek össze a vőlegény részére. – Erre a vőlegény küldöttei szívesen ráálltak és már szedték elő a „trinfliszár”, vagy hozzá hasonló, valami más zacskóból az egy és két filléres ujjab veretű réz-pénzeket, ami újonnan fénylett, akár csak az arany. – Hogyne fizetnének? Fizetünk mi, még pedig arannyal és már számlálták is: egyezer, kétezer, háromezer....s így tovább, tíz, husz, harmincezerig is. De a házbeliek nem akarták elfogadni az „aranyakat”, hiszen ők az ilyen pénzeket erre nem is ismerik. Ekkor felmutattak a vőlegény küldötteinek egy nagyobb fajta ezüstpénzt, p.l.: 5 koronást, hogy inkább fizessenek arany helyett csak ilyen pénzzel, de sajnos, a vőlegény küldöttei meg az ilyen pénzeket nem ismerték, arra öfeljük ez nem volt járó pénz. A hosszantartó tréfákozásoknak mégis az lett a vége, hogy a menyasszony szépen eltette az „aranyakat” emlékül és őrizte még akkor is, mikor már a valóságban azok nem voltak egyebek, csak megbarnult, egyszerű rézpénzek. A vőlegény küldöttei pedig szépen fel-

pakolták a kocsira a menyasszony által adott butorokat, ágyneműt, stb.- Kocsira pakolás közben a házbelieknek kedvelt szórakozási módja volt a vőfénytől, vagy a kocsisoktól valamit elcsenni, de leginkább is az ostort, amit aztán nagy kérelemre adtak nekik vissza, vagy pedig a lovak estrángján kötöttek „végtelen” csomót, amit ugyan senki ember fia ki nem „bogozott” hacsak a nyitját nem értette, különben az egész estrángot ki kellett fűzni a hámból, ami nem éppen rövid ideig tartó munka volt. De a vőlegény és a kocsisok sem maradtak adósok ezen a téren, ők is elcsenték a házbeli-ektől mind azt, amit csak elérhettek és észrevétlen aztán kocsijukon elrejtették, p.l. kefét, fakanalat, fazekat, stb. Indulás előtt a vőfény még kikérte a „kendőket” a „lovak füléhez”, hogy azoknak jobb kedvük legyen szaladni, legtöbbször akkor így őszi és téli időtájban szokásos, kövezetlen, sáros szentesi utcákon. A kendőt a lovak füle mellett a gyeplőfej szíjához erősítve megindult a menet a menyasszony ágyával a vőlegényesházhoz. De mégsem úgy érte, hogy a vőlegényes ház irányába, sőt inkább ellenkező irányba indulva, a város utcáin egy nagy körutat téve, mert meg kellett a menyasszony ágyneműit egy kicsit „szellőztetni”. A vőfény az egész uton az első kocsis mellett, vagy a legmagasabb butor tetején helyet foglalva, kezében a kalács-koszorúval diszitett üveggel, hatalmas hujongatással adta tudtára az utca népének, hogy: „Erre viszik a menyasszony ágyát...” Az utca népe pedig a hujongatásra mind kiszaladt a „kiskapu” elébe megnézni, hogy hány kocsival és k.b. mennyi staférungot visznek a kocsikon. Továbbá a vőfény és a kocsisok nagy diadallal hatalmasakat hujjongatva mutogatták az egész utvonalon a házbeli-ektől a kocsira pakolás ideje alatt elcsent holmikat, mire az utca népe jót mulatva megjegyezte: Biz itt

sem voltak ügyes asszonyok a háznál, hogy így meglehetett őket lopni. /Természetesen később ezek a tréfából elcsent holmik visszakerültek a menyasszonyos házhoz./

Az ágyvitel estéjén a vőlegény is meglátogatta mégegyszer menyasszonyát, amit a rövid jegybenjárás ideje alatt nem olyan sokszor volt alkalma megtenni. „Meglátogatta” mert másnap már nem látogatóba ment, hanem „érte” ment és „elvitte”. És ezen látogatása alkalmával megbeszéltek még a másnapi legfontosabb teendőket és a menyasszony átadta vőlegényének az aznap délután elszállított „sifonért” /szekrény/ és „sublót” kulcsokat.

A lakodalom délelőttjén a fiatalok a násznagyok kíséretében elmentek a városházára a polgári házasság megkötésére, amit akkor, de sőt még ma is igen sokan tévesen polgári esküvőnek neveznek.

Ebédre mindkét háznál már jól összejöttek a vendégek, bár volt olyan is, aki csak az esküvőre indulás idejére érkezett meg, sőt olyan is akadt egy kevés, aki csak az esti vacsorára köszöntött be. Az ebéd volt tyukhus leves csigával, utána paprikás hus és kalács és pereg, stb. Ebéd után a vőlegényes háztól mindjárt indultak a menyasszonyos házhoz a menyasszonyért. Indulás előtt a vőfény a vőlegényt elbucsuztatta édesapja, édesanyjától, testvéreitől, legénybarátaiktól, rokonaitól, szomszédaitól stb. Az uton a „magyar banda” kísérte a menetet.

A menyasszonyos háznál a vőfény kikérte a menyasszonyt a vőlegény részére, majd azt is elbucsuztatta szüleitől, testvéreitől, leány barátaitól, rokonaitól szomszédaitól stb. és megindult a menet az esküvőre.

Az esküvői menetben elől mentek a násznagyok utána az ujpár, majd a vőfény a vőfényes leánnyal, ezek után a

koszorus-párok és a nem koszorus-párok, majd a fiatalabb házások ki-ki a saját élettársával, majd az idősebb nők, de csak úgy élettárs nélkül, az élettársukat hátrább hagyva a muzsikások közelébe, végül a zenészek előtt a hivatalos gyereksereg, majd a sor legvégén a zenészek után a hivatlan vendégek, a kis utcai gyerekek tekintélyes serege. – Menetközben a vőfény és koszorus legények, sőt mondhatjuk a menet férfi tagjai, nagyokat hujantva tudatták, hogy: „Ez az utca véggel erre, Szép menyasszonyt viszünk erre”, vagy „Sárgarépa, petrezselyem, A menyasszony talpig selyem” stb. – Az utca népe pedig ki is tett magáért, mert ugyancsak nézte a szép menyasszonyt.

Az esküvő mindenkor a délutáni istentisztelet keretében folyt ami télen 2 órakor, nyáron 3 órakor, tavasszal és ősszel pedig fél 3 órakor a hét minden napján, úgy ünnepnap, mint hétköznapi mindig megtartatódott. És a lakodalmások úgy igyekeztek, hogy mire „beharangoznak”, ők is elfoglalhassák helyüket a templomban. /Talán felesleges megjegyezni, hogy akkor még csak a központi öreg-templomunk volt, a felsőpárti még akkor nem épült fel és így a központi templomhoz kellett bemenni még a legtávolabbi városrészekről is. /Még akkor szigorú templomi rend volt. A férfiak ültek az urasztalától jobbra, vagyis a torony felőli részen, a nők pedig balra, az orgona felől. Ezt a rendet még csak tévedésből sem szegték meg. Így a lakodalmás vendégsereg is ekként foglalt helyet. A vőlegény, násznagyok, vőfény, koszorus legények és a násznép többi férfi tagja a toronyfelőli férfi padokban, a menyasszony, koszorus leányok és a násznép többi nőtagja pedig az orgona felőli női padokban, ahol résztvevői voltak az istentiszteletnek. Az istentisztelet teljes bevégezése után a vőfény előbb a vőlegényt, majd a menyasszonyt kivezette az

urasztalához, ahol az esküvői szertartás történt, ha több pár esküdött egyszerre, az mind egyszerre állott ki az urasztalához, a násznép pedig /a koszorus párok is/ az esküvői szertartás alatt a padokban elfoglalt helyeiken maradtak.

Templomból kijövet, a templomba menet szerinti sorrendben mentek hazafelé, de mindig más úton, nem azon amelyen jöttek /hogy: „Jobb szerencséje legyen az új aszszonynak a csirke neveléshez”./ Esetleg a templomból kijövet, elmentek még a fényképészhez is „esküvői” képet csináltatni, bár ez az „esküvői” kép csináltatás még nem volt általános. Ha készült is esküvői kép, akkor is csak az újpár csináltatott magáról felvételt, a koszorus párok, vagy a násznép többi tagja nem. A fényképészi műterembe az újpárral csak a koszorus párok mehettek be, a násznép többi tagja, az utcán maradván, a magukkal hozott kulacsokból iszogatva, nótázgatva, szórakozva várakozott.

A fényképezéstől hazafelé menet, a menyasszonyos háznak legjobban megfelelő útvonalnál a menyasszony násznagya a menyasszonyos ház vendégeinek külön kis csoportjával elszakadt a lakodalmás menettől és haza ment velük a menyasszonyos házhoz, hirül vivén az otthon maradt szülőknek, hogy szerencsésen megtörtént Isten kegyelméből a templomi esküvő és leányuk már utban van új otthona felé, majd ott is megkezdődött „leánykiadó” néven egy kisebb méretű lakodalmi vigasság.

A vőlegényesházhoz is jó késő alkonyatfelé megérkező lakodalmás menetet, szintén az otthon maradt szülők fogadták néhány otthon maradt, már a vacsorát készítő családtaggal együtt. A vőfény jelentette, hogy Isten kegyelméből szerencsésen célukhoz érkeztek és haza hozhatták ide szeretett fiuknak szíveválasztottját, majd a zenészeket felkérte zenére

és azok huzták is aztán a kemence melletti szögletben, vagy a „kuckóba” huzódva a talpalá valót egészen „kivilágosviradatig” vagy néha még azon is túl, a lakodalmas nép öregje-fiatalja pedig járta a jól előkészített szobaföldjén tőle telhetően kemény izzadásig. /A szobaföldjének előkészítése abban állott, hogy a lakodalom előtti napon jól felöntözték vízzel, majd polyvával, vagy törekkkel vastagon behintették és ezen aztán táncolhattak, nem csináltak tánc közben port, nem ütötte meg magát, aki esetleg forgás közben elesett és közben úgy meglelt csinálva, hogy nem kellett azt az ujasszonyoknak, de másnak sem mázolni, sem tapasztani, de még csak locsolni sem söprés előtt a mézeshetek ideje alatt./

A vőfény, aki maga is igyekezett jó példát mutatni a táncolóknak, ha észrevette, hogy újvendég érkezett, a zenét leállítva, a vendégek elé sietett, azokat a szobába tessékelte, majd a násznagynak, aki a szoba belső sarkában levő asztalnál foglalt helyet, ekkép „köszöntötte be” az érkezőket:

„Tisztelt Násznagy Uram jó estét kívánok,

A menyegzősháznak vendéggel szolgálók,

Fogadják jószívvel a tisztelt családot:

Az újpárnak hoztuk becses ajándékot.”

A násznagy az asztalnál felállva fogadta a vőfény beszédét, majd annak bevégezése után: „Isten hozta” szavakkal válaszolt. Az újpárnak hozott ajándékok között volt aztán: edényfélék, tál tányér, kanál, kés, villa, lámpa, kenyérkas, ruhakas, teknyő, szakajtókosár, meg kitudná még elsorolni, hogy mi-minden háztartási eszköz, vagy szükségleti cikk. Továbbá aprójószág féle, sütemény, vagy tészta féle, de legtöbb esetben torta.

A tánc szünetekben épp úgy mint vacsora közben, a vőfény tréfákkal /legtöbb esetben rigmusos tréfával/, szóra-

koztatta a vendégeket. Majd 7-8 óra tájban hozzáfogott a vacsora rendezéshez, szintén rigmust mondva, a násznagynak jelentve, hogy kész már a vacsora; most már teríteni fog, stb. A vacsorát a vőfény vezetésével a koszorus legények szolgálták fel, /esetleg ha ezek kevesen voltak a nem koszorus legények is szolgálatba álltak./ Vacsora végeztével ezeknek mint „fennforgóknak” a koszorus leányok szolgálták fel a vacsorát. Ezekkel együtt vacsoráztak meg a szülők, a husfőző és a zenészek, stb.

A vacsora első fogása birka, vagy marhahus paprikás, amit a család egyik ügyesebb tagja, vagy egy juhász, vagy gulyás ismerős készített el, künn az udvaron, szabad tűznél főzve, a bográcsokat egy-egy kinyuló faágra akasztva. /A husfőzéshez ritka esetben hívtak hivatásos hentes, vagy mészárost./ A hus mellé savanyu paprikát, uborkát vagy más savanyúságokat tálaltak. A második fogás sült aprójószág hus volt, ennek elkészítése már az asszonyokra hárult. A sült hus mellé cibere, befőtt volt. Mindkét fogás után „Mivel ilyen finom éték után vizet inni vétek” a vőfény már nyomban hozta is a bort. Majd sorba jött a jó meleg turóslepény, cuknisok és torták, stb. Továbbá volt a jó foszlósbélű kalács és a tojásos főttpercec, Ezekkel különben is estétől reggelig minden tánc szünetben sorra kínálták az összes vendéget, épp úgy, mint borral. Éjfél után pedig szolgáltak még feketekávéval is.

Vacsora után folytatódott a tánc, majd éjfél felé a vőfény elment a menyasszonyos házhoz a „kállátós” vendégekért. Ezek aztán éjféltájra meg is érkeztek. A kállátós vendégek voltak a menyasszony szülői és más közeli hozzátartozói, míg a többi vendégek, továbbra is a menyasszonyos háznál maradtak folytatni az ottani mulatságot. Éjféltörtént a

menyasszony „felkontyolása”. Felkontyolás után a vőfény bevezette az új házaspárt az „örömszülők” elébe e szavakkal:

„Tisztelt Öröm Szülők Jó reggelt kívánok,

Előttetek mostan nagy hirrel szolgálók,

Mi szép menyasszonyunk még az imént leány volt,

De nézzétek meg jól, hogy miként megváltozott.”

Majd a felkontyolt, bekötött fejű „kis menyecskéhez” az újaszonyhoz fordulva folytatta:

„Édes kismenyecske!

Miután a kontyot feltűzték fejedre

A világi bajból, több jut már szivedre”

Utána, egy rövid táncnóta után a „kismenyecske” kaláccsal, vagy sütemény félével sorra kínálta az össze vendéget, az „ujférj” pedig szintén az össze vendéget borral.

Felkontyolás után némely helyen még szokásban volt a „menyasszonytánc” is. Amikor a menyasszonyi koszorút egy üres rostába, vagy üres tányérra helyezve, bevitték a násznagy előtti asztalra, majd megszólalt a zene és a férfiak egy tetszés szerinti összeget, vagy pénzdarabot dobva a koszoru tetjébe – e szavakkal: „Enyém a menyasszony!” Ezzel már járta is menyasszonnyal, de csak addig míg más is nem dobott a koszorura, és így tovább. A nők ugyan dobálták a pénzt, de ők meg a vőlegényért, illetve táncáért. És így folyt ez mindaddig, míg csak ritkulni nem kezdett a pénzdobálók száma, ekkor a vőlegény dobott a koszorura és övé lett a menyasszony / illetve akkor már újasszony/ és néhány percre félrevonult vele és ezalatt az idő alatt a násznagy megolvasta a bejött összeget és e szavakkal adta át az előkerült újpárnak: „Ugy igyekezzetek, úgy dolgozzatok, hogy ennél kevesebb pénzetek sohasem legyen.”

A menyasszony felkontyolásával egyidejűleg a vőfény szalagját is levette a vőfényes lány, vagy a menyasszony, ugy szintén a koszorus legényekét is a saját koszorus-lánya.

Ezek után megkezdődött az „álmosabb” vendégek hazafelé szállingózása, bár a házbeliek nem szívesen eresztettek haza még ilyenkor senkit sem, hiszen „megbontják a társaságot” és csak nagy kérelemre nyitották ki előttük a kaput. A távozó vendégeket a zenészek „fuvós-zenével” a kiskapuig kísérték.

De a vendégeket nem mindeniket kísérhették ki a zenészek a kiskapuig, mert bizony azok egyrésze jóval tovább maradt, mint a zenészek. És csendes idogálás közben, csak úgy zene nélkül dalolgatták:

„Nem, nem, nem, nem, nem, nem,

Nem megyünk mi innen el,

Míg a gazda, házi gazda

Bunkós bottal ki nem ver.”

Erre a gazda válasza volt:

„Nincsen a füzfának töve,

Nincsen a vendégnek szeme,

Mer ha annak szeme lenne,

Akkor innen haza menne.”

Tovább folytatva:

„Eleget etettek ittatok már,

Menjetez innen haza már.”

Majd botot ragadva, hogy tényleg elkergesse késedelmes vendégeit, de azok, ha elszaladtak is, mindég úgy szaladtak, hogy végre mégis csak ottan maradtak.

Végre mégis elfogyott a nóta, elfogyott a móka, vége lett a lakodalomnak is az ifjú házaspár neki vágott Istenben bízó hittel, reménységgel a rögös életutnak.

A század elején az első világháborúig általában így folytak le a házasságok a szentesi református családok körében, de az 1914-1918-ig, több mint négy évig tartó háború, majd az ezt követő forradalmak és román megszállás idején угyszolván szüneteltek a házasság kötések.

Amikor a haza védelmére „Mind elvitték a legények elejét” itthon nem maradt más csak a népdal szerint: „Egy, két, három nyomorult”. Ezek pedig ha rá szánták is magukat a meg nősülésre, azt bizony „a szomszéd kutyája sem igen tudta meg”. Nem volt időszerű a muzsikaszó, a tánc, a lakodalom, nem volt senkinek sem kedve hozzá. Sőt a katonai hatóságok által engedélyezett „nősülési szabadság” sem javított a helyzeten, nem igen vette igénybe sem senkisé, mert alig hogy belekóstolt volna a „mézeshetek” örömeibe a hazaszabadságolt „vitéz”, máris kellett volna neki visszamenni oda, ahonnan bizony nagyon sokszor nem volt visszatérés.

Csak az 1920-as évek elején indultak meg ismét nagyobb lendülettel a házasságkötések. Amikor a hosszú harctéri szolgálat, vagy fogság után sok családi fészékbe hazajött, a legtöbbször nem is egy, hanem némely háznál három, négy a hosszú katonai szolgálat alatt „egymásra nőtt” fiu, mint kiszolgált katona.

Bár a leányos háznál is ugyan így „egymásra nőttek” és meg is öregedtek egy kissé a leányok.

Bár nagyon sok családnál egy év alatt két, három lakodalom is történt, mégis hosszú évek teltek el, amikor legalább is csak valamennyire is rendes kerékvágásba zökkent a házassulandók székérkerekének a menete. Mert olyan eset is nagyon sok adódott, hogy hosszú évek teltek el, mire a hazajött fiu a harctéren, vagy fogságban szerzett betegséget valamennyire is kiheverve házasságra gondolhatott.

Tudjuk azt mindannyian, hogy az 1914-18-as világháború után a „Trianoni békeparancsra” a megcsonkított Magyarország nem tarthatott rendes sorkatonaságot, csupán néhány ezer önkéntes, rendfentartó alakulatot. Így a katonaköteles ifjúság mentesülve volt jó néhány évig a katonai szolgálat alól. Így adódott az a helyzet a huszas évek elején és még a közepén is, hogy 18-20 éves ifjak egyre-másra nősültek a háborút kiszolgált öregebb évfolyam-beliekkel egyidejűleg. De ezek már most nem a szülők és más hozzátartozók, továbbá sógor, koma, jóbarát, választása, kijelölése, illetve javaslata, vagy tanácsa alapján indultak el élettársat keresni, választani, mint azt 20-25 évvel ennek előtte tették, hanem ezt megelőzve az akkoriban igen gyakori táncmulatásokon résztvéve, volt katonatársaikkal és barátaikkal a leányokat szemlélgetve, majd tánc közben velük ismerkedve, beszélgetve az időjárásról, aratásról, csutkatőszedésről, kukoricatörésről, meg ki tudja, hogy még miről, meg miről nem, csak éppen szerelemről, házasságról nem esett szó közöttük. És így végtére is egymásnak minden jó és rossz szokásait, természetét kiismerve gondoltak a házasságra is, amihez aztán természetesen szüleik beleegyezését is kikérték, vagy más hozzátartozóik, jóbarátaik, stb. jótanácsait is meghallgatták.

Jó ismerkedő hely volt, abban az időben még a mi központi öreg református templomunk is, ahol a végső és oldal karzatokon helyet foglaló legények jól meg szemlélhették a földszinti padokban áhítatoskodó leányokat, akik viszont áhítatoskodás közben, szintén nem feledkeztek meg



A Református Nagytemplom belső tere

arról, hogy a karzatokon helyetfoglaló legények felé egy-egy titkos pillantást vessenek. Majd Istentisztelet után, mire a leányok a templomból kijöttek, / természetesen, valamennyi mind a főbejáraton/ akkorra már a templomozó legények valamennyien már ott állottak sorfalat a templommal szembeni bérház előtt. És e diszes sorfal között elsétáló leányok elvonulása után, megindultak a legények is a leányok után, a Kossuth-tér északi majd keleti oldalán és tovább a Kossuth utcán, egészen a „Korzó” – Kávéházig / Klazuál és Kossuth utca sarok/ Ott a leányok visszafordultak, ismét szembe találták magukat a legények seregével, akik szintén vissza fordultak a leányok nyomában és vissza-sétáltak a Kossuth-térig, majd ismét a „Korzó”-Kávéházig és ez tartott mindaddig, míg csak eszükbe nem jutott, hogy az otthon maradt édes-

anya talán már el is készítette az ebédet és illő lenne hazamenni azt el is fogyasztani.

A séták mindig csak így történtek: Külön csoportban a legények, külön a leányok. Együtt csak akkor mentek, amikor egymásnak már ténylegesen jegyesei voltak, illetve amikor a házasság kérdése már eldöntött tény volt. S ekkor a templomban is egymás mellett ültek már.

A fiatalember a leányt így megismerve, és szülei jóváhagyását is megnyerve, legtöbbször minden előzetes bejelentés nélkül elbátorkodott leányos-házhoz „leánykérőbe”, a „Bácsikámtól”-tól és „Nénikém”-től élettársul megkérni kedves leányukat ahol, ha talán ismerték is már egymást, mégsem adtak azonnali választ, hanem néhány napig haladékot kértek a válasz adásra.

A válaszáért a fiatalember szintén maga ment el személyesen, csak kivételesen fordult elő olyan eset, hogy maga helyett követasszonyt küldött. / Bár az előzetes ismerkedés megvolt, mégis történtek esetek, hogy a leány bár előzőleg vonzalommal volt, legalább is látszólag a fiatalemberhez, a sorsdöntő alkalommal mégis kosarat adott./

„Igen” válasz esetén nemsokára kitűzték a jegyváltás idejét is, ami legtöbbször a legegyszerűbb formák között történt meg. A fiatal ember, a leány és esetleg annak az édesanyja társaságában elmentek együtt az „aranyműveshez” a jegygyűrűket és az esetleges más jegybe adandó ajándékokat megvenni / a fiatalember megvette a gyűrűt a leánynak, hozzá még esetleg más ékszert is, a leány pedig a fiatalembernek vette meg a saját ajándékát, illetve ajándékait/ amit a legtöbb esetben már ott mindjárt át is adtak egymásnak „Sok szerencsét a viseléséhez” kívánással, vagy pedig otthon a leányos háznál egy szűk családi körű ebéd, vagy vacsora keretében.

Násznagy jelenlétében történő nagyobb méretű eljegyzési ünnepély ebben az időben már nem igen fordult elő.

A beiratkozás sem történt meg, mint régebben, a jegyváltással egyidejűleg. A jegyesség ugyanis hónapokig, sőt néha tovább is eltartott és a jegyesség utolsó heteire hagyták a beiratkozást, csak épp annyi időt hagyva az iratkozás és esküvő között, hogy a hirdetési idő kiteljen belőle. A hirdetési idő az állami anyakönyvi hivatalnál épp úgy, mint régebben három hét volt, míg az egyházi hirdetés három egymásutáni vasárnapon történt.

A jegyesség ideje alatt a jegyespárok vasárnaponként együtt mentek templomba, ott egymás mellett ültek. Már ekkor nem volt meg az a régebbi szigorú templomi rend, hogy a férfiak és nők külön padokban ültek. /Együtt sétáltak az utcán és a ligetben, / a Széchenyi liget kedvelt és gyakori találkozó helye volt abban az időben a fiataloknak.

Esténként pedig bálba és moziba mentek stb. Hétköznapokon is legalább egy-héten egyszer ellátogatott a vőlegény a menyasszonyához, leginkább is esteli időben és jó ideig elbeszélgettek együtt.

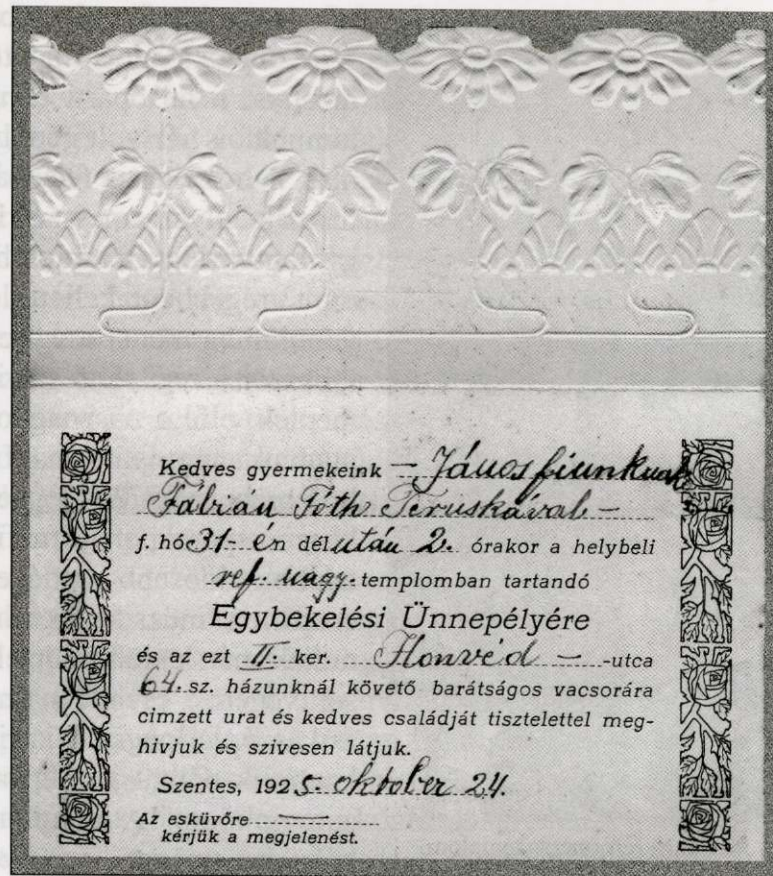
A jegyesség ideje alatt a menyasszony egyszer „háztűznézőbe ment” szüleivel a vőlegényekhez.

Ebben az időben már vőfényt nem igen alkalmaztak a lakodalmakon. Hivogatni legtöbb esetben könyvnyomdában készült diszes, nyomtatott meghívó által hivogattak.

Az esküvő előtti „menyasszony ágy” vitel pedig teljesen kiment a szokásból, a lakodalom után vitték azt egyenesen az újpárok lakásába.

A vőlegény és menyasszony bucsuztatását a násznagyok végezték, úgy szintén az újpár bemutatást is. A vacsora ren-

dezést stb. pedig elintézték a családtagok, természetesen rigmusolások nélkül.



A régebbi hétországra szóló lakodalmak is lassan-lassan visszafejlődtek, csaknem olyan nagyobb méretűnek nevezhető családi összejövetellé.

Lakodalom napján már most csaknem kivétel nélkül a szombat és a vasárnapokat tüzték ki, csak kivételesen tartották azt a hét más napjain. A polgári házasságot nem mindég

a lakodalom napján kötötték, hanem néha pár nappal előbb már megtörtént.



A felsőpárti református templom

Az esküvőre legtöbbször még gyalog mentek most is, a felsőpárti templomunk is felvolt épülve már, nem kellett a felsőpártiaknak olyan messze legyalogolni a templomba, mint régebben kellett. A templomba menet még legtöbbször a régi rend szerint mentek, elől a násznagyok, utánuk az újpár, majd a koszoruspárok és a nem koszoruspárok, majd a fiatalabb és idősebb vendégek, csupán a muzsikások maradtak már legtöbbször el a sor végéről, csendben muzsikaszó, hujongatások, rikantások nélkül járták meg a templomot. A templomból hazamenet úgyilyen

sorrendben mentek hazafelé csak nagy ritkán történt meg, hogy a násznagyok hátramaradtak a sor végére, de egyéb változás nem történt a sorrendben.

Az esküvőt sem tartották már most az istentiszteletek keretében, hanem vagy korábbi, vagy későbbi időpontra tűzték ki azt. Így a templomba érkezve, az újpárok mindjárt elfoglalták helyeiket az urasztalánál, a koszoruspároknak az

urasztalához kiállása is kezdett szokásba jönni, de még nem volt általános, a vendégcsereg pedig a padokban foglalt helyet férfiak és nők vegyesen. Esküvő után az összes vendégcsereg érte a menyasszonysház vendégeit is, a vőlegényesházhoz ment, volt rá eset, hogy ott is maradtak mindannyian egész reggelig, viszont voltak esetek, hogy néhány percnyi ott időzés után visszamentek a menyasszonysházhoz, megvacsoráztak a maguk körében, majd a vacsora után mentek el mindnyájan a vőlegényes házhoz és mulattak együtt reggelig, volt eset, hogy régi mód szerint, csak a „kállátós” vendégek mentek el a vőlegényesházhoz, a többi ott maradt, ott szórakozott, mulatott a lakodalom végéig.

Bár nem igen volt szokásban már az esküvőre muzsikaszó kísérettel menni, de mégis mire a menyasszonnyal a vőlegényesházhoz megérkeztek, már ott várta az érkezőket, ha nem is teljes zenekar, de leginkább is néhány szál muzsikás, akik muzsika szóval fogadták az érkezőket. Mivel vőfény nem lévén, a násznagyok végezték el egész röviden az újpár „beköszöntését”, majd egy rövid tánc-nóta után az újpár kocsival elment a már most általánossá vált esküvői képet megcsináltatni. Erre az utjokra az első koszoruspár kísérte el őket. Szokásban volt még az első táncnóta után a koszorúslányok, sőt a nem koszorúslányoknak is hazamenni „átöltözni” azaz az esküvőn viselt ruha helyett másikat venni. Ezen utjukon a koszorúslányokat a koszorúlegényük, a nem koszorúslányokat pedig az, aki az esküvőre menet is párja volt, kísérte el. Sőt legtöbbször haza mentek „átöltözni” az idősebb vendégek is, így az esküvő után, csaknem a vacsoráig ugyyszolván néptelen volt a lakodalmasház. Csak a vacsorát készítő családtagok szorgoskodtak a vacsora készítéssel. Vacsora idején a koszorú párok az asztalfőn

helyet foglaló ujpár mellett, vagy pedig velük szemben foglaltak helyet, így ők a vacsora felszolgálásában már nem vettek részt. A vacsorát, mely paprikás hus, mellé savanyúság, vagy saláta, sült aprójószág hus, mellé cibere, vagy befőtt, turós-lepény, sütemény és tortafélékből állott, a közelebbi családtagok szolgálták fel, természetesen minden rigmusolás, vagy felköszöntő nélkül. Legfeljebb a házigazda, vagy helyette más családtag jó étvágyat kívánt a vendégeknek.

Vacsora után, aztán megindult a zene és tánc, tánc szünetekben a házbeliek süteménnyel, kaláccsal és pereccel, utánna pedig borral kínálhatták a vendégeket.

Éjfélkor történt meg a menyasszony felkontyolása és utána az ujpárt vagy a násznagy mutatta be az örömszülőknek és a vendégeknek, vagy pedig az ujpár egyszerűen „jó reggelt” köszönve bemutatkozott saját maga és a vendégeket az „ujasszony” kaláccsal, süteménnyel, az „ujember” pedig borral sorra kínálta. A „menyasszonytánc” természetesen már csaknem mindenütt elmaradt a felkontyolás után.

A menyasszony koszorút a lakodalom után az ujpár emlékül eltette a szekrénybe, vagy ritkább esetekben a esküvői fényképet fele feldiszítve az egészet bekereteztette. A menyasszonyi ruhát, mely fehérselyem, vagy más fehér kelméből készült, a lakodalom után még néhányszor felvette az ujjasszony, templomba menet, vagy egy közel eső lakodalom alkalmával, majd később sötétebb színűre, leginkább is kékre megfestetve kissé átalakítva viselte el. Az ujember fekete esküvői ruhája, mint ünneplő ruha minden alakítás stb. nélkül még évtizedek multán is megfelelt.

Az első világháboru után, a második világháboru idejéig általánosságban ezek voltak a házasságkötési, illetve lakodalmi szokások a szentesi református családok körében.

A második világháboru idején szintén megcsökkent egy kissé a házasság kötések száma, habár nem is éppen annyira, mint az első világháboru idején. Egy nagyon ritkán előforduló, inkább csak mint érdekességet említek meg ebből az időből, a „táv-házasság”-ot. Amikor a többezer kilométerre levő oroszországi harctéren harcoló katona szeretett volna itthon maradt mátkájával házasságot kötni, de haza nem jöhetett, így a harctéren ünnepélyes keretek között, az ünneplő század jelenlétében történt meg a „táv-házassági” szertartás. / Menyasszonyi csokor is volt, a menyasszonyi csókot a katonai parancsnokától kapta meg a vőlegény. / Ez épp oly érvényes házasságkötés volt, mint az itthon, az anyakönyvvezető előtt megkötött házasság, de ismétlem, igen ritka eset volt, a szentesi ref. családok körében tudomásom szerint nem is fordult elő, de lehet, hogy tudtomon kívül mégis volt.

Miután jelen soraimmal bemutattam a szentesi ref. családok lakodalmi szokásait egy fél évszázadra visszamenőleg, ezek után most vessünk egy rövidke pillantást a jelenkor lakodalmi szokásaira is, ami miként már fentebb is említettem, nagyon sokban nagyon is eltérő a régiektől. Ez az eltérés már mutatkozik az élettárs kiválasztásánál, majd tovább menve, ugyyszólván a házasságkötési folyamat minden alkalmánál.

Ma egy élettársat kereső ifju élettársának a kiválasztásához a szülőknek nem szükséges kikérni a sógor, koma, jóbarát, jószomszéd véleményét, tanácsát, ajánlatát, sőt még a szülők sem igen szolgáztatnak jó tanáccsal, véleménnyel gyermekeiknek, mivel nem igen közlik velük a szándékukat, terveiket a nősülendő fiatalok, vagy mondhatjuk azt is, hogy a szülők hiába is szolgálnának jótanáccsal nekik, ugysem igen hallgatnának rá. Ugy szintén a leány is, akit a nősülen-

dő fiatalember élettársul kiválaszt, az sem igen kéri ki szülei véleményét, sőt esetleges hozzászólásait, jótanácsait is figyelmen kívül hagyja. Csak ők ketten együtt tervezgetnek, álmodoznak a jövőn és mondhatni, hogy megelőzve leánykérését, jegyváltást szülői beleegyezést, már is olyan „próba-házasság” vagy „előzetes-házasság”-nak nevezhető életet élnek. / Pld. együtt mennek munkába, szórakozó helyekre, utaznak vidékre, együtt töltik úgy szolván minden idejüket, stb./

Míg végre hosszú hónapok, néha évek elteltével, csak úgy „tessék lássék” módra inkább csak formáság kedvéért megtörténik a „leánykérés”, aminek nem sok jelentősége van, mivel a fiatalok már úgy is elintézték, megbeszéltek maguk között mindent, figyelmen kívül hagyva a szülők véleményét, jó belátását stb. Sőt figyelmen kívül hagyva legtöbbször a legfontosabbat a vallást is. Ma már igen gyakori a vegyes házasság is, a vegyes házasságok alkalmával a reverzális is. Egyszerűen „Ne legyenek majdan két hitű gyermekeink” kifejezéssel elintéztetnek vélik az egész ügyet.

A jegyváltásnak nevezett jegyváltás is lényegében már nem jegyváltás, hanem csak a vőlegény részéről történő, egyoldalu gyűrű vásárlás kettőjük részére, azaz a vőlegény megvásárolja mindkét jegygyűrűt, az egyiket átadja menyasszonyának, a másikat pedig viseli ő maga. /Kissé helytelen szokás, de mégis az az előnye van, hogy esetleges szakítás esetén, csak a menyasszonynak kell visszatérni a gyűrűt, a vőlegénynek nem kell tenni semmit, a gyűrű ugyanis az övé, ő vette./

A házasságkötés előtti iratkozás is elmarad, nincs már a polgári házasság előtti három heti hirdetési idő, csupán csak néhány nappal a házasságkötés előtt kell bejelenteni a fiataloknak a házasságkötési szándékukat. Nem igen van szükség a házasság kötésnél a szülői beleegyezésre sem, mivel a jelen

törvények szerint már úgy a fiú, mint a leány husz éves korában már nagykorú, önálló.

Ennél fiatalabban pedig mamár nem igen kerül egyik nemű fiatal sem házasságkötés céljából az anyakönyvi hivatalnok elébe. / A gazdasági nehéz viszonyok mellett, meg talán mások miatt is későn gondolnak a fiatalok a család-alapításra, de meg a hosszú „udvarlási” „jegyességi” idő miatt, kivált ha az valami ok miatt néha-néha meg is szakad, félbe marad, meg ismét újra kezdődik, kissé eltolódik az idő. / De, ha mégis kivételesen husz évesnél fiatalabb ifjú, vagy leány lép házasságra, ezeknél feltétlen szükség van szülői beleegyezésre most is.

Az egyházi, illetve templomi kihirdetések nincsennek már, itt is, csak néhány nappal a házasságkötés előtt kell bejelenteni a templomi esküvőt.

A lakodalom előtti „menyasszony ágy” vitel elmarad, azt a lakodalom után egyenest az újpárok lakásába szállítják.

A lakodalomra, amely ma már inkább csak egy tágabb körű családi összejövetelnek nevezhető, nincsen vőfény által történő hivogatás, sem nyomtatott meghívó nem szükséges, a meghívást elintézik a szülők, vagy a házasulandók maguk.

A lakodalom legtöbb esetben szombaton, ritkább alkalmakkal vasárnapon, más napokon pedig csak nagyrítván fordul elő.

A lakodalom napján délelőtt, vasárnap vagy ünnepnap történő lakodalomnál előtte való nap délelőtt a polgári házasság megkötésére mennek a „tanácsházára” az anyakönyvi hivatalba, kocsival, vagy gyalog a jegyespár a két násznagy jelenlétével. Ahol az anyakönyvvezető hivatalnok, vállán a Magyarország címerével diszitett nemzetiszín szalaggal fogadja őket. A megérkező jegyespár pedig eléje állva, mögöt-

tük a két násznaggyal. Majd az anyakönyvvezető felolvasván előttük előbb a „házasságkötés” céljából megjelent „vőlegény”, majd a „menyasszony” személyadatait, / név, születési hely és idők, szülők neve és lakás/ továbbá, hogy a házasságra lépő menyasszony a házaseletben a férje nevét, pld. X. Y.-né szándékozik viselni, majd a megjelent násznagyok, mint „házassági tanúk” neveit és lakását. Ezek után megkérdezi előbb a vőlegényt, hogy: „Akar-e Ön X. Y-n az itt véle megjelent X.Y-nal házasságra lépni, az „igen” válasz után a menyasszonyhoz fordulva kérdezi és Ön X.Y.-n akar-e az itt véle megjelent X.Y-nal házasságra lépni, a szintén „igen” válasza az anyakönyvvezető folytatja: „Az Önök egybehangzó kijelentései alapján törvényes házastársnak nyilvánítom Önöket.” Majd következik a „házassági anyakönyv” aláírása. Előbb a vőlegény, a menyasszony, majd a vőlegény és menyasszony tanúi és végül az anyakönyvvezető írja alá. Majd az anyakönyvvezető az ujjarnak „szerencsét” „boldogságot” kívánva befejeződik a rövid házasságkötési szertartás. A néhány perccel előbb a terembe lépő boldog „jegyespár”, mint boldog „házaspár” távozik el onnan, zsebében egy egész életre szóló, érvényes „házassági anyakönyvi” kivonattal, melyet igazolásul bárhol, ahol annak szüksége mutatkozik, felhasználhatnak, de ki nem adhatnak a kezükből. Ilyen igazolásra az első alkalom, lelkészi hivatal, ahol az egyházi esküvő előtt igazolni kell a polgári házasság megkötését.

A multban történő polgári házasság kötések is – e mostanihoz hasonlóan mentek végbe, a lényegesebb különbség csupán az volt, hogy a menyasszonynak nem kellett nyilatkozni, hogy férje nevét szándékozik-e viselni, a férhez ment leány minden nyilatkozat nélkül nem a leánykori nevét, hanem a férje nevét viselte férhez menetele után. Továbbá a

polgári házasság megkötéseinek igazolásául nem „anyakönyvi kivonatot”, hanem csak egy „tanusítványt” adtak, amit kötelező volt átadni az egyházi esküvő előtt az egyházi, illetve esküvői szertartást végző lelképásztornak.

A lakodalmi ebéd a menyasszonyos és vőlegényes háznál külön-külön történik, de fordulnak elő esetek, hogy a menyasszonyos háznál együtttartják meg, míg a lakodalmi vacsora kivétel nélkül a vőlegényes háznál történik.

Mivel vőfényt ma már nem igen alkalmaznak, az esküvőre indulás előtt, úgy a vőlegényt, mint a menyasszonyt a násznagyok bucsuztatják el, az esküvőről hazamenet, szintén azok mutatják be az ujpárt az „örömszülőknek.”

Az esküvőre menet minden alkalommal kocsival, vagy autóval történik, elől mennek a násznagyok, utána a vendégek, majd a koszoruspárok, ha ugyan azok is vannak és végül a sor végén az ujpár. Az esküvőről haza menet pedig a fordított sorrendben mennek, elől az ujpár, utánuk a koszoruspárok, a vendégek és végül a násznagyok.

Az esküvő istentiszteleten kívül, leginkább is a délutáni órákban, különböző időpontokban történik a templomba, az oda érkező ujpár mindjárt helyet foglal az urasztalánál, mögöttük a két násznagy, bár azok előbb a lelkészi hivatalban bejelentik érkezésüket, az urasztala mellett kétfelől a koszoruspárok, míg a násznép a padokban, nők, férfiak, gyermekek vegyest foglalnak helyet.

Az esküvői szertartás rendje:

Előfohász.

Igeolvasás.

Igemagyarázat.

Eskütétel / előbb a vőlegény, majd a menyasszony mondja el a szent esküt a lelkész szavai után / felhívás az eskü megtartására.

Ima. Áldás.

Az esketési szertartást végző lelkésznek, ha az esküvői hivatalos idő alatt történik / d.e. 8-12, d.u. 2-5 óra / fizetés, stóla nem jár, míg a hivatalos időn kívüli esketési díj 20.-Frt. vagy megegyezés szerinti tiszteletdíj. Továbbá orgonaszóval történő esküvőnél fizetni kell az orgonadíjat, kántordíját, a harangozóét. Továbbá ha kívánja az újpár a szőnyeget és a villanyt igénybe venni, úgy akkor annak is a használati díját.

Itt e helyen megemlítem még, hogy a templomi / egyházi / esküvőt, házasséletekre Isten áldásának a kérését, ami korban sajnos, nagyon sokan, k.b. a házasságra lépők 20-25 %-a mellőzi.

Esküvő után, de azoknál is, akik csak a polgári házasságot kötik meg, nem maradhat el az esküvői, illetve a házasságkötési fényképeztetés. Felvételt nem is egyet, hanem legtöbb esetben kitudja, hogy hányat is készíttetnek. / Pl. állva, ülve, talpig, derékig, a menyasszony magánosan, a násznagyokkal, koszorus leányokkal csoport kép, a koszorus leány külön-külön magánosan, stb.

Bár az esküvőre menet és vissza nem szokás már a násznépet a muzsikásoknak kísélni, de otthon már az esküvőről hazaérkezőket mégis ha nem is teljes zenekar, de néhány szál muzsikás fogadja, akik aztán huzzák a talpalá valót, vagy a dalolva mulatni vágyóknak a hallgató nótákat.

A vacsorát, amit a családtagok szolgálnak fel, áll aprójószág huslevesből, paprikáshus, mellé savanyúság, aprójószág hus sült, mellé befőtt, vagy cibere / kompót /, meleg turóslepény, rétes / béles/, sütemény félék és torta. A tortát a

vendégek viszik egyéb ajándékaikkal együtt, névjegyükkel ellátva és a vacsorát felszolgálók elébe teszik mindenik vendégnek a saját tortáját, aki azt felszeleteli és előbb sorra kínálja belőle asztal szomszédait, majd azután maga is eszik belőle. Azt hiszem nem is igen kell mondanom, hogy az ilyen kiadós vacsora, kitűnő „borkorcsolya”, amiben szintén nincsen hiány vacsora idején.

Az asztalnál középén, az ajtóval szemben az újpár foglal helyet, mellettük a násznagyok, majd azok családjai. / A vőlegény mellett a vőlegény násznagy, a menyasszony mellett pedig a menyasszonyé/. Az újpárral szemben a koszoruspárok, majd az asztal további részeit a többi vendégek foglalják el.

Éjfélkor történik az újpár átöltöztetése, amikor felcserélik a menyegzői ruhát, amit legtöbb esetben, kiváltképpen a menyasszony fehér ruhája és a menyasszonyi fátyol nem saját, hanem kölcsönzött és amit a bizonyos kölcsönzési díj megfizetése után visszaszolgáltatnak a tulajdonosának, aki ennek a kölcsönzésével ma már üzletszerűen foglalkozik. Menyasszony kontyolás elmarad, nincs mit kontyba tenni neki, mivel rövid hajat, / „bubi frizurát” / visel csaknem kivétel nélkül valamennyi. Egyszerűen, háziasan hátraköti a fejét és férje oldalán, a násznagyok beköszöntője mellett, vagy anélkül, egyszerűen jóreggelt köszönve megjelenik a vendégek között. Majd az összes vendégeket süteménnyel, kaláccsal sorra kínálja, az újember pedig borral. Ezen alkalommal történik mindkét oldalról a „pertu” ivás az új rokonnal, új családtagokkal.

Bár ezen szűkkörű vendégség így éjfél tájban már ritkulni kezd, de végleg csak a reggeli órákban oszlik szét, amikor a magára maradt ifjú házaspár a „mézeshetek” örömei-

nek élvezete között hozzáfog az élet „rögös”, tövisekkel tarkított utjait taposni.

Utolsó földi utunk, végső határállomásunk

„...az embereket te meghagyod halni
és ezt mondod az emberi nemzetnek:
legyetek porrá, kik porból lettetek...”

XC. Zsoltár

...Kicsoda oly erős, hogy ne lásson halált
s megszabadítsa magát a Seolnak kezéből?...
Zsolt 89:49 v.

„Mindent kitalál az ember okossága,
Csak a halál ellen nincsen tudománya.”

Ezen örök igazságot magában foglaló sorokat írta egykor egyik költőnk, kifejezve vele azt, hogy a haladó korrallal haladó ember mindent megváltoztathat, minden elavult régi módszert ujjakkal pótolhat; amit az elődök még jónak tudtak, azt a mai kor embere már más szemmel nézi, más módszerrel végzi...Csak az isteni végzés által az emberekre kiszabott halál nemét nem tudja megváltoztatni. Annak úgy kell megtörténnie, ahogy a világteremtő Isten az eleve elrendelte. Csupán az elkerülhetetlen halál után az emberiség által ősidőktől kezdve mindenkor szokásos végtisztességtételen van Módjában változtatni. Változtatott is ősidők óta ezen ki tudja hány-szor. Ugy szólván a világ teremtése óta minden kornak és minden népnek megvoltak a saját temetési szokásai. A mai református egyházban történő szokások is már sokban különböznek az én gyermekkorombeli azaz a jelen század első évtizedeiben történő temetési szokásoktól is. Amikor a mai szokással ellentétben nem a temetőbeli halottasháznál, hanem a lakóházában ravatalozták fel az elhunytat. És pedig igencsak a belső: udvari „tisztá szobában”. A tanyán lakó,

városi házzal nem rendelkezők is még abban az esetben is, ha a tanyán halt is meg hozzátartozójuk, ha csak lehetett, valamelyik városi rokont vagy ismerőst kértek fel arra, hogy engedje meg az elhunytat a házából eltemettetni. Nagy ellen-szenvvel fogadta a mi népünk azt, ha valamely oknál fogva, leginkább ragályos betegségben történt elhalálozás alkalmával a kerületi vagy tiszti orvos rendelkezése folytán „hullaházról” kellett a temetésnek megtörténnie. Megjegyezendő az is, hogy sokan öreg napjaikra csak azért is igyekeztek egy kis házacskát szerezni, vagy a meglévőt igyekeztek megtartani, hogy saját házuktól lehessen a majdan megtörténő végtisztesség tételük. A halottas házat, de leginkább is az udvar felőli külső részt, ahol a gyászszertartás történt, mindjárt a haláleset megtörténte után, ha csak valami zord idő nem volt, vagy nem akadályozta, sietve betakarították, illetve bemeszelték. Az udvart rendbehozták, amennyire lehetett. Hoszszabb és súlyosabb betegség idején, mikor már előre látható volt a halál bekövetkezése, ezt a takarítási és meszelési munkát esetleg már előre is elvégezték. Szokásban volt az esti órákban /nem egész éjjel/ történő halottvirrasztás. Nemcsak a legközelebbi hozzátartozók, de a távolabbiak is összejöttek és elbeszélgettek együtt. Énekelgettek, vagy bibliát, vagy imakönyvet olvastak. Szokás volt még a halottas szoba ablakain és a hozzávezető ajtókon, az utcai kiskapun is gyászfüggöny elhelyezése. A halottas szobában levő fali tükröt fekete kendővel fedték be. Később szokásba jött a halottas szoba, vagy a hozzá vezető konyha és folyó feketével való teljes bevonása.

A temetési szertartás az udvar közepére kihelyezett lezárt koporsó mellett történt. Sáros, rossz időben, ha volt, a ház előtti tágas folyosón. A szertartás az elhunyt, vagy hátrama-

radottjai anyagi helyzetétől függően többféle módon folyt le. Volt „énekszós”, egy imás, két imás, ima-, alkalmazásos temetés, stb. Az éneket vagy a kántor, vagy az őt helyettesítő valamelyik tanító vezetésével a központi fiúiskola hatodik osztályos növendékei közül a „halotthoz járó gyerekek” szolgáltatták. Leggyakoribb volt a 6 gyermek, volt azonban néha több, néha kevesebb énekes gyermek is, de kivétel nélkül mindig páros számban. Jobb módu halottaknál pedig a tanítókból alakult énekkar énekelt. Gyakori volt a szertartások alkalmával a két kántor, még inkább a két lelkész szolgálata. Fiatalkorban elhunytak temetésekor szokásban volt, de nem általánosan, muzsikaszó is. A halottas háztól a temetőig a nyitott gyászkocsin /Zárt vagy üveges gyászkocsi csak jobb móduak temetésén volt használatos/ szállított halottat a legközelebbi hozzátartozói a gyászkocsi után menve levett kappalal kísérték. Rendkívül sáros utban ez a gyászkocsi után haladó kíséret a járdán vonult a temetőbe. A járdán az énekesgyermek nyitotta meg a temetési menetet. Utánuk ment a kántor és a lelkész, velük tartott a koporsós /temetkezési magánvállalkozó/ aki e korban csaknem mindenkor a bejáró /funerátor/ szerepét is betöltötte. Bejáró, majd a koporsós tiszte volt a temetéssel kapcsolatos minden feladat elrendezése. /Halottkémnél, egyházi hivatalban, sirásokkal stb/ A temetkezés állami vállalatok útján való intézése után a bejáró tiszte teljesen megszűnt, /1949-ben/ a család tagjainak kellett mindennek utána mennie!/

-A temetési menetben utánuk haladt a rokonság, ismerősök szomszédok, megtsztelek. A gyászkocsit kísérő kocsikon pedig leginkább a női hozzátartozók vagy az idősebb férfiak és a gyermekek foglaltak helyet. Menet közben a kántor a gyermekekkel többször énekelt az akkor még használatos

„halottas könyv”-nek nevezett, temetési alkalmak szóló temetési énekes könyvből. A temetésen más jelenlevőknek nem volt szokása az éneklés. Az uton a halottas-menettel találkozónak szokása volt megállni, a férfiak levették a kappaljukat, vagy sapkájukat és úgy várták meg, míg a menet előttük elhaladt. Az esetleg posztján álló rendőr tisztelgett, a szembejövő kocsik megálltak, az üzletek redőnyét lehúzták, ajtaját befordították. A temetőben a siri szertartás után a sirba elhelyezett koporsóra míg a sirások a hantokat ráhúzták, a hozzátartozók, de majdnem minden jelenlevő is egy-egy rögöt dobott. A sirok legtöbbször padmalyosak voltak, így rendszerint három felnőtt koporsóját lehetett egy sirba elhelyezni. Lehetett még „fejtől” vagy „lábtól” kis halottnak koporsóját keresztben elhelyezni. - Emlékszem, hogy az egyik temetőben láttam egy sirt, melyben hét test pihent. A sir fölé

helyezett fejfa többnyire akácfa derékból, /törzsből/ faragott volt. A fejfának való akácfa törzset idősebb családok már előre elkészítették. Akinek volt saját portája vagy földje, és azon volt megfelelő fa, - kiásatta vagy maga kiásatta fejfa céljára.- Mások megvásárolták előre, haláluk esetére a fejfának valót. Az így előre elkészített fejfának valót a bognárok kifáragták a haláleset bekövetkezte után és a temetés idejére elkészítették.



A temetés csaknem mindenkor a délutáni órákban történt. Délelőtti temetéstől idegenkedett népünk. Ha csak tehetett, mindenképpen igyekezett is azt megakadályozni. Hirtelen halál esetében /fiatal vagy gyermek elhunytakor/ olyan is adódott, hogy a halál bekövetkezte után ásták ki a fejének valót, de a temetés idejére mégis el kellett készülnie. A régebbi időben szokásos „kopja-fejfák” már ekkor nem készültek, csak egyszerűbb gömb-diszítésűek. Ritkán, a jobb módú családok inkább, sirboltjaikon vagy kriptáikon márványkőből készült, vas ráccsal bekerített siremlék volt látható. A ma már igen elterjedt mű, vagy cementkő siremlék még akkor nem volt. Nem volt látható akkor még az egyszerűbb sirokon ma már gyakran előforduló deszka fejfa sem. A siremlékeken vagy fejfákon igen gyakran látható volt A.B.F.R.A. /A Boldog Feltámadás Reménye Alatt/ felírás. Temetőkapuinkon „Feltámadunk” felirat volt. Többször láhattunk az akkori siremlékeken terjedelmesebb sirverseket is.

A sirokat legtöbb esetben a hozzátartozók gondozták. A temetőcsősszel való gondoztatás ritkábban volt szokás. Ehelyett a jobb módúak sirgondozás címen bizonyos összegű alapítványt hagytak az egyháza. Sirjukat azután az egyház gondoztatta. Gyakori látvány volt az előkelőbbek sirhelyei, kriptáin „az egyház gondozza” feliratu táblácska. /Még ma is található ilyen feliratu táblácska, csak a gondoztatás szűnt meg azóta. Mert elkoptak, semmivé lettek a sirgondozási alapítványok/ Említést érdemel még az akkori időkből szokásos halottak napjának előestéjén, azaz Mindenszentek napján /November 1.-én/ a szépen kivirágzott felkoszorúzott fejfájú sirok nagyfokú kivilágítása is. Halottak napjára sok sir egyébként valóságos virágerdő volt. Halottak napján sokan felkeresték a temetőt. Gulyás Pap Etelka és a Vöröskereszt rendezésével

ekkor minden temetőkapu előtt gyűjtés volt a szegény sorsú tüdőbetegek támogatása céljára, „Csak egy virágszálat” kérve a halottak koszorúiból. A begyűlt fillérek alapját vetették meg az 1910-es években felépült tüdőszanatoriumnak, mely ma már a szentesi kórház egyik része.

Működtek ekkor temetkezési egyletek. Tagjaik bizonyos időközökben leginkább valamelyik tag elhunytakor bizonyos nem nagy összeget fizettek be az egylet pénztárába, amit az elhalt hozzátartozóinak fizettek ki temetkezési segély címen. A befizetett összegeket „halálmadárnak” nevezett pénzbeszedő gyűjtötte össze a tagoktól. A második világháború folyamán rendelte el a városi tanács a magánházaktól való temetést. Csak a temetőbeli halottas házból lehetett temetni, hogy légi veszély vagy riadó alatt ne vonuljon nagy tömeg az utcákon és a temetés nyugodtan mehessen végbe. Ez az intézkedés a háború után is érvényben maradt, mert a lakosságnak jól bevált. Ekortájt szűnt meg az iskolás gyermekeknek halottak kísérelőjével állítása is. A halottat nem ravatalozták már fel magánházban. A koporsó bevásárlása, s a koporsóba helyezés után, a lehető legrövidebb időn belül a temetkezési vállalat gyász kocsiján kiviszik a temetőbe. Csak a legközelebbi hozzátartozók kísérik ki a temetőbeli halottas házhoz felravatalozás végett. Az ünneplő ruhájába öltöztetett, saját ékszereivel koporsóba tett és felravatalozott elhunyt mellé a koporsóba helyezik bibliáját, imakönyvét, zsolnártát is. Férjes asszonyoknak menyasszonyi fátylát is, vagy egyéb kedves holmiját. Tudok esetet, mikor az elhunyt özvegy asszonynak mellé tették a férje gyászjelentését. - A temetési szertartás a halottasház folyosóján történik meg. Ugy, ahogy egykor a magánházak udvarán történt. Ez a temetési szertartás a régiektől annyiban tér el, hogy egyforma.

Nincs énekszós, imás, vagy orációs temetés, hanem mindenkor van előfohász, ének a gyászolók és a kántor együttes éneke, igeolvasás, igemagyarázat, bucsuztató, imádság, majd végre megint ének. A halottasháztól a sirig a kántor több verset énekel. A sirnál a feltámadás hirdetése, és az örök életre emlékeztető hitvallás elmondása történik meg. Áldás, ének, a behantolás alatt több énekvers hangzik még el. A temetési stóla a temetési költségek illetve a temetkezési vállalatnál történt koporsó és egyéb vásárlások összegének 7%-a, melyből 3 a kántoré, 4 a lelkészé. Szegénységi bizonyítvánnyal eltemetett halottunk nincs temetési stólája. Egyéb egyházi vonatkozású költség még temetés alkalmával a harangozás díja /harangoznak, mikor a lelkész a temetésre indul, és amikor a halottas menet a sirhoz indul a halottasháztól. A gyász eset bejelentésekor van hirharang is/ Sirásási díj és sirhely váltási díj. /A temetőkert főbb helyein vannak az u.n. váltott sirok. A főbb helyektől távolabb eső sirhelyek teljesen ingyenesek./ Régi sirok felbontásához az egyház hozzájárulása és hatósági orvosi engedély szükséges. Az egyház számára fizetendő díjakat jelenleg a három szentesi református egyházközség részére a központi e.k. pénztárosa szedi be, mint a temetőgondnokság pénztárnoka is. Ő juttatja el az illetékekhez.- Négy református temető van, mindegyikbe temetkezhetnek a temettető családok, s akármelyik lelkészt kérhetik a temetés végzésére, csak a lakóhely szerint illetékes lelkésznek is jár a stóla, ha a szertartást más végzi is.- Említést érdemel még az, hogy ma már a temetésekre nem jönnek össze olyan nagy számban, mint régebben. Talán függ ez népünk mostani nagy foku lelki elfásultságától, de függ a sokoldalú elfoglaltságtól és attól, hogy nem lehet idejében eléggé közhírré tenni a halálesetet. A temetők is távol

vannak a lakóháztól, szomszédoktól. A fiatal koromban szokásos nyomtatott gyászjelentések küldése ma már kiment a gyakorlatból. Ujságok hiányában az ujságok útján való értesítések is elmaratnak. A templomaink szószékéről történő kihirdetésnek pedig már csak azért sincs gyakorlati eredménye, mert nagyon kevesen járnak hétköznapi templomba.

A temetésen megjelentek részvét nyilvánítással köszönti az elhunyt legközelebbi hozzátartozóit. Elhelyezik ezután utolsó üdvözlésként koszorúkat, vagy virágaikat a ravatal lábainál. A halottak napja alkalmával szokásos temetőlátogatás, a sirok felvirágoztatása, koszorúzása ma is megvan, de a régebben szokásos sirkivilágítás a református temetőkben

teljesen elmaradtak. Nincs meg a temető kapuján a „Feltámadunk” felirat, a siremlékeken is ritkább az A.B.F.R.A. felírás; ritkábbak a verses feliratu fejfák vagy sirkövek is. Inkább látható több siremléken az elhunyt fényképe.

A fejfák helyett egyszerű, nevet és évszámot mutató deszka, „fejléc” került használatba.-



„Halotti Tor” tartása a szentesi Ref. és más vallásfelekezeti családok körében

Isten segedelmével az 1970-évi XVIII. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázaton résztvettem három pályamunkával. Majd pályadíjat is nyertem. (Azaz: II=dik díjat, úgy a megyei, mint az országos elbíráláson nyert helyezéssel.) Ezen három pályamunkák egyike volt az „Utolsó földi útunk, végső határállomásunk.” – „A Szentesi Ref. Egyh. Tagok temetkezési szokásai.” című, 1969-ben írt néprajzi munkám. Pályamunkáim elbírálója, Bálint Sándor a nevezett pályamunkámról a hozzám küldött „Bíráló Lap”-on a közölt rövid bírálatát illetve véleményét ezen mondattal nyitotta meg: „Szerző forrásértékű pályaműve a legterjedelmesebb dolgozat, református halotti szokásainkról, amelyet eddig ismerünk.” Majd a még soron következő néhány rövid sor után ezen rövid mondattal fejezi be: „Nem történik említés a torról”.

Igen. Nem tettem említést, a nevezett néprajzi munkámban a „tor”-ról, azaz a „Halotti Tor”-ról. És pedig azért nem, mert a halotti tor tartása, sem a jelenben, de még a múltban sem volt szokásos, a Szentesi református családok körében. Ugy szintén nem volt szokásos a más vallásfelekezethez tartozó Szentesi családok körében sem.

Csupán csak az volt szokásban, hogy a temetés alkalmával, a temetés előtt, vagy után, esetleg mindkét alkalommal, ebédre, vagy vacsorára, esetleg már reggelire is a gyászoló család is vendígül látta a családhoz közelebb álló rokonokat. Akik több esetben a messzi tanyavilágból, vagy még vídíkről is érkeztek az elhunyt végtisztességtételére. Ezen a vendégül látáson leginkább is húsféle volt és hozzá bor, vagy más ital-féle is előfordult. De ennek a vendígül látásnak, mely inkább

mondható volt egy nagybacska családi összejövetelnek, illetve családi vendég látásnak semmi különösebb szertartásos jellege nem volt, És semmiképpen sem nevezhető az „Halotti Tor”-nak. A háztól történő temetések megszűnése után ezek a gyászoló családok részéről történő megvendégelések is mindinkább elmaradoztak, csaknem teljesen megszűntek. Az említett bíráló lap kézhez vétele után, bár tuttam előre, hogy munkám nem fog számottevő eredménnyel járni, de mégis hozzá fogtam nagyobb lendülettel, az esetlegesen mégis megtartott halotti torok tartása után kutatni, a legidősebb Szentesi Ref. Családok körében, majd kisébb a más vallásuk körében is, de mondhatom, hogy igen kevés eredménnyel. A Szentesi Családok körében, a halotti tor tartása szinte „fehér verib”-nek lehet nevezhető. De amelyekről mégis sikerült tudomást szereznem, azokat most soron következő soraimban ide jegyezgetem. És pedig nem időbeli sorrendben, hanem inkább a gyűjtés sorrendjében. De esetlegesen még ettől is adódhatik eltérés.

Kutatásaim közben elsőbben is megnéztem az Egyház tűzmentes szekrényében őrzött, az egyház tulajdonát képező „krónikákat”. De azok is igen szegények ezen a téren.

A Halotti Torról a Papp Lajos féle Krónika így és ennyit ír: Majd ugyan úgy az Erdélyi Krónika is: „Temetés után a halotti tor is szokásban volt, de nem rendkívül való módon, mint más helyeken.”

A Kiss Bálint féle Krónika I kötet: 125 lapján ez olvasható: „A torozás még szokásban vagyon, de úgy látjuk nem rendkívül való vesztegetéssel, mint sokaknál.”

A „Békés Bánati Egyházvidék Krónikája” foglalkozik a halálesettel, temetéssel, de a halotti torról nem szól. A BékésBánati Egyházvidék alatt az egykori BékésBánati Egy-

házmegye értendő. Melyhez tartozott a mai Csongrádi Egyház megye és így Szentes és környéke is. A régmúlt idők eseményeit magába foglaló ezen krónikák csaknem mindenike még az eredeti kéziratként olvasható.

A 71 éves Számel Mihály Szomszédomból beszélte, hogy a nagyapja, aki 1908-ban 85 éves korában halt meg, Minden fogát magával vitte a sírba. Életében sosem dohányzott. Csak az utolsó, halálos betegségében kezdett el dohányozni. És amikor a gyászolók a temetőből hazamentek először is levették a nagy falitükréről a nagy fekete kendőt. Amit szokás volt minden esetben a tükörrre takarni, ott, ahol halot volt kiterítve a házba. Majd az elhunyt özvegyét a tükörbe nézették, azért, hogy könnyebben felejtse el az elhunytat. Azaz, hogy könnyebben vigasztalódjon. Amikor a gyászolók a temetőből hazamentek, egy másfél éves, levágott bornyúból készült paprikás már meg is főtt. Amit el is fogyasztottak. És bort ittak rá. Közben elbeszélgetve megemlékeztek a jelenlevő családtagok, jó szomszédok és más megtisztelők az elhunyt dolgairól, viselkedéséről, – Muzsika nem volt. És muzsika nélkül sem danúltak.

Másnap reggel pedig elmentek a templomba

Számel Mihályné Korsós Rozália beszélt, hogy amikor az ídesapja, Korsós Sándor 1958-ban, 64 éves korában meghalt. A temetés után a testvérek, rokonok, megtisztelők összejöttek és megemlékeztek az elhunyttról. Erre az alkalomra birkát meg tyúkot vágtek. Hozzá bor volt, amit Cserke Szöllőből hoztak.

Se muzsika, se nótá nem volt.

A nyolcvanegy éves Vecseri Lajos barátom beszélt el, hogy az ezeken száz éves elején meghalt tizenkilenc éves korában Kovács Juliska, aki már ekkor menyasszony is volt.

Az ídesapja Kovács Bálint, jó állású gazda ember volt. A mostani Somogyi Béla, akkor még Lakos utca nevet viselő utcában volt a háza. Onnan kisírták ki a halottat az Alsó Ref. Temetőbe, az egyik nap délutánján. A gyászkocsit tizenkét pár koszorús pár (azaz legény és leány) is kisírta koszorús jelvényt. Akik a magukkal vitt virág csokrok egy részét a koporsóra helyezve letették a sírba, Más ríszit pedig a sírhalmomra helyezték el.

A temetés után halotti tor volt. Mindkét szoba, azaz az uccai nagy ház és a udvari kisház, vagy tiszta szoba és az ezek között helyet foglaló konyha is megtelt vendígekkel. Volt paprikáshús, kalács, percc, sütemény és bor.

Volt zenész banda is. Akik szomorú, azaz az alkalomhoz illő dalokat húztak. A vigdalt, vagy táncnótát nem engedte meg a gyászoló ídesapja.

A gyászeset ellenére is, a fiatalok olyan jó hangulatba keveredtek, hogy még táncolni is szerettek volna. De ez nem lett nekik megengedve.

Igy a kíső éjszakába nyúló együtt maradásuk ideje alatt csak avval töltötték el az idejüket, hogy szomorú nótákat danúlgattak. A víg nótá se volt nekik meg engedve.

Az egyik barátom, aki jelenleg 68 éves, az tett arról említést, hogy az egyik „felmenő” öreg rokona, szóbelileg azt hagyta meg a csalággainak, hogy ha ő meg hal, négy birkát vágjanak le. És a kamorájában a négy hektóshordót üssék csapra. És abból vendígeljék meg mindazokat, akik részt vesznek majd a temetésén. Ugy is lett. Az említett birkák a saját tulajdonát képezték. Ugy szintin a négy hektoliter bor is, a saját termelésű bor volt.

Székely Antal Bácsi, aki huszonhat évig volt a Szeder Temetőben „Temető csősz”, a felesége pedig természetesen

„temető csöszné” említette, hogy az egyik jobbmódú halott temetése alkalmával, a gyászolók neki is, illetve nekik is küldtek ki a temetőbe ebédet, És pedig huslevest, paprikás húst, és hozzá egy liter bort.

Amint látjuk, igen szegínyesenek sikeredett, a szentesi ref. családok körében történt ilyen irányú gyűjtésem, de ugyanolyan szegínyesenek mutatkozik, a szentesi, más vallásfelekezetek körében is megkísérelt, ilyen irányú gyűjtésem is...

Melléklet

Szójegyzék:

- Bába: A szülést segítő és a gyermekágyas asszonyt illetve a csecsemőt ápoló nő.
- Cibere: Leves alapanyagként, ételek ízesítésére és italként használt savanyú folyadék. Alapanyaga a gabonaőrlet legerjedőképesebb része, a korpa.
- Estráng: A lószerszám része, a húzóerőt a hámfára viszi át.
- Hám: A ló fogatolásához használt szerszám.
- Heidelbergi Káté: A református egyház alaptételeit tartalmazza, amelyet hittudósok állítottak össze.
- Központi templom: A Kossuth téren álló református templom.
- Násznagy: A házasságkötés egyik fő tisztségviselője, aki részt vesz a szokás előkészítésében, szervezésében.
- Polyva: A maghüvely levélkéit tartalmazza.
- Sifonér: Ajtóval ellátott tárolóbútor ruhanemű számára.
- Sublót: Alacsony, fiókos tárolóbútor.
- Staférung: Házasságkötéskor a kiházasítási javak elnevezése.
- Szakajtókosár: Szalmából vagy gyékényből készített, kerek, fonott kelesztőedény, amelyet a kenyér készítésekor használtak.
- Törek: A gabonaszálak összetört, rendszerint polyvával kevert része, amelyet állati takarmánnyként is használnak.
- Trinfliszár: Harisnyaszár
- Úrasztala: A református templomokban az épület közepén található berendezési tárgy, ahonnan a lelkész kiszolgáltatta az úrvacsorát.
- Vicinális: Vasúti mellékvonal.
- Vőfény vagy vőfély: A lakodalom szervezője és gyakorlati munkájának vezetője.



Felhasznált irodalom:

Filep Antal

1971 Szokásleírások a 18. és a 19. századból. Népi Kultúra – Népi Társadalom V–VI. 115–136.

1973 Az alföldi népkutatás úttörője Kiss Bálint. Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyv 169-178.

Kis Bálint

1992 A Békés-Bánati Egyházmegye története. Békéscsaba-Szeged

Nyíri Antal

2004 Szófejtések és nyelvtörténeti tanulmányok. Szeged

Papp Imre

1982 A parasztember élete Szentes tanyavilágában. Válogatott néprajzi írások. Szentes

A kötetben közölt írások kézíratainak lelőhelye:

A keresztelés módja a jelen század fordulóján és ma a szentesi református családok körében

(4-86 Koszta József Múzeum Néprajzi Adattár)

A konfirmáció módja a jelen század fordulóján és ma a szentesi református családok körében

(6-86 Koszta József Múzeum Néprajzi Adattár)

A szentesi református családok lakodalmi szokásai egy fél évszázad tükrében

(12-86 Koszta József Múzeum Néprajzi Adattár)

Utolsó földi utunk, végső határállomásunk

(11-86 Koszta József Múzeum Néprajzi Adattár)

„Halotti Tor” tartása a szentesi Ref. és más vallásfelekezetű családok körében

(44-86 Koszta József Múzeum Néprajzi Adattár)

SZENTESI MÚZEUM FÜZETEI

Ittona Imre-Rózsa Gábor: Egy elfelejtett keramikus:
Kó Géza, 1886-1943.
Szentese, 1988

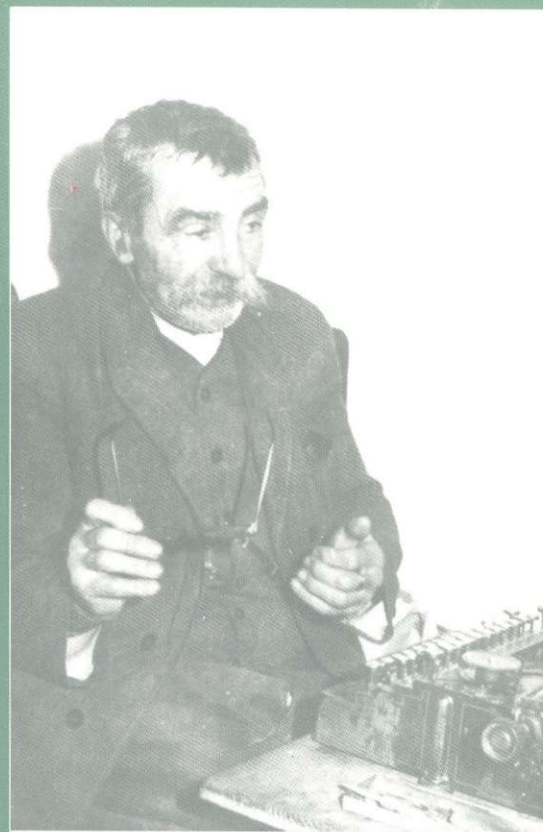
Bolgárkertészkedés hagyományai Szentesen és
környékén.
Szentese, 2003

"Ki iszik belőle, váljon egészségére!" Butellakiállítás
pállinkatörténeti konferencia.
Szentese, 2004

Papp Imre: Az emberi élet fordulóinak ünnepi szokásai
szentesi reformátusok körében.
Szentese, 2008

A SZENTESI MÚZEUM FÜZETEI

4.



Papp Imre
**AZ EMBERI ÉLET FORDULÓINAK ÜNNEPI SZOKÁSAI
A SZENTESI REFORMÁTUSOK KÖRÉBEN**



390
P12

SZENTES, 2008